

Evropeizace soukromého sektoru na příkladu českého pivovarnictví

MILAN SEDLÁČEK*

Abstract: Europeanization of the private sector – the case of the Czech brewing industry

The goal of this article is to analyse the Czech private sector's role (or more precisely the Czech brewing industry) in the Europeanization process. The first section examines the Europeanization concept as applied to two case studies from the Czech brewing industry. The second section analyses the polity, politics and policy dimensions of these two examples. The final section reviews these results to draw conclusions about the relevance of the private sector in research on Europeanization.

Keywords: Europeanization, Private Sector, Brewing Industry, Excise Duty, Best Available Techniques

1. Úvod

Prakticky každá práce týkající se evropeizace začíná konstatováním o aktuální oblibě tohoto konceptu a jeho dynamickém rozvoji. S tímto tvrzením lze souhlasit, koneckonců jej potvrzují oficiální statistické služby,¹ přesto však stále zůstávají oblasti, které jsou v aktuálním evropeizačním diskurzu opomíjeny. Tento fakt lze velmi dobře ilustrovat na krátkém úryvku z článku Helen Wallace:

„...Vlády nejsou monolity, ale výslednice mnoha úřednických a politických zájmů. Navíc také lidé bez přímého napojení na národní vládu se pokoušejí prosadit svůj názor v rámci nejrůznějších evropských fór. Tak se poslanci, regionální autority, národní agentury, sociální partneři, nátlakové skupiny, nevládní neziskové organizace, atp. z členských států stali součástí evropského politického procesu stejně jako vlády členských států. ...“ (Wallace 2005: 28)

V této citaci nejde o kontext ani o významovou stránku, jde o uvedený jasný výčet hráčů, kteří jsou relevantní pro pozornost odborné analýzy. Wallace v těchto větách vystihla skutečnost, která se, byť implicitně, vyskytuje v naprosté většině odborných článků na téma evropeizace. Autoři zkušení v politologickém výzkumu jsou zvyklí nebrat podniky, potažmo

---

* Autor působí v Centru výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky a na Katedře podnikového hospodářství Ekonomicko-správní fakulty Masarykovy univerzity; e-mail: milan.sedlacek@mail.muni.cz.

soukromý sektor, jako relevantní subjekty jejich zájmu. Do zorného pole se jim podniky dostávají až sekundárně ve spojení se zmíněnými nátlakovými skupinami, nejrůznějšími think-tanky a politickými reprezentanty. Přestože je tento přístup zpravidla opodstatněný a mající svoji logiku, v určitých případech, kdy skutečné příčiny a původci rozhodnutí stojí mimo tyto politologické hranice, je vhodné se od těchto zažitých zvyklostí oprostít. Následující text se proto zaměřuje právě na analýzu takovýchto případů, a dokládá tak význam soukromého sektoru v rámci výzkumu evropeizačních změn.

První část tohoto článku představí dvě konkrétní případové studie, které se za pomoci tzv. třífázového postupu² využívajícího prvku nesouladu zaměří na analýzu evropeizačních procesů odehrávajících se v rámci českého pivovarnictví. Využití přitom bude jak pohled z pozice racionálního institucionalismu, tak institucionalismu sociologického.³ Sama evropeizace je přitom pro potřeby této analýzy chápána ve svém minimalistickém pojetí,⁴ tedy odpovídající například Radaelliho definici, který ji chápe jako:

„proces (a) utváření, (b) rozšiřování a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, paradigmat politiky, stylů, způsobů, jak ‚dělat‘ věci, a sdílených hodnot, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci utváření rozhodnutí Evropské unie a poté inkorporovány do logiky domácího diskurzu, identit, politických struktur a veřejných politik“. (Radaelli 2000: 4)

Druhá polovina tohoto článku se potom zaměřuje na zdůraznění jednotlivých evropeizačních změn v rámci daných případových studií z českého pivovarnického průmyslu, a to za pomoci analýzy evropeizace dle jednotlivých rovin politiky – polity, politics a policy.⁵ Díky využití pohledu jak *zdola nahoru*, tak *shora dolů* je navíc možné dokonale postihnout také cykličnost daných evropeizačních procesů, a doložit tak význam soukromého sektoru jako jednoho z relevantních aktérů evropeizačních procesů.

2. Případová studie č. 1 – Spotřební daň

V souvislosti s tvorbou jednotného evropského trhu v první polovině devadesátých let vytvořily evropské instituce balík nových legislativních úprav, které měly umožnit odstranění obchodních bariér na vnitřním trhu Evropské unie. Jednou z těchto legislativních norem byla také *Směrnice Rady 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů*. Ta v pouhých deseti článcích stanovuje konkrétní minimální sazby spotřební daně na alkohol a alkoholické nápoje, meziprodukty, víno a pivo. Vzhledem k předmětu zájmu tohoto článku je nutné uvést alespoň vyšší minimální daně stanovené touto směrnicí pro víno a pivo:

„Článek 5

Od 1. ledna 1993 se minimální sazba spotřební daně z vína stanoví takto:

— z tichého vína na 0 ECU a

— ze šumivého vína na 0 ECU

na hektolitr výroby.

Článek 6

Od 1. ledna 1993 se minimální sazba spotřební daně z piva stanoví takto:

— 0,748 ECU na hektolitr/stupeň Plato,⁶ nebo

— 1,87 ECU na hektolitr/stupeň alkoholu⁷

hotového výrobku.“⁸ (Rada ES 1992c)

2.1 Valorizace minimální výše spotřební daně – vznik nesouladu

26. května 2004 předložila Evropská komise svoji v pořadí druhou zprávu ke směrnici 92/84/EHS. Z této zprávy adresované Radě, Evropskému parlamentu a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru vyplývá, že jejímu vzniku předcházela řada konzultací se zástupci jednotlivých členských států. Tyto konzultace však byly zahájeny již v roce 2001, a tudíž do nich nebyly zapojeny nové členské země přistupující do unie v roce 2004. Tato skutečnost je zásadní zejména proto, že nové členské státy nebyly schopny promítnout do nově se tvořící evropské úpravy své představy, a nemohlo tedy dojít k určitému obrannému procesu proti evropeizačnímu tlaku tak, jak jej chápe ve svém článku např. Tanja Börzel – alespoň k částečnému prosazení národní úpravy do evropské legislativy (uploading) (Börzel 2003).

Byť druhá zpráva Evropské komise nenavrhuje žádné konkrétní opatření a stanovuje si za cíl pouze podnítit širokou diskusi o daném tématu, lze z tohoto textu vyvodit několik klíčových myšlenek. Zaprvé, existuje široká shoda na zvýšení minimálních sazeb spotřební daně na alkohol a alkoholické nápoje. Zadruhé, tyto minimální sazby by se měly plošně valorizovat o 24 %, což je souhrnná inflace od 1. 1. 1993 (viz následující tabulka).

Tabulka 1: Návrh valorizace sazeb spotřební daně v rámci druhé zprávy Evropské komise

Výrobek	Sazba vyjádřená na	Původní minimální sazba	Valorizovaná minimální sazba k 1. lednu 2003
Víno (tiché a šumivé)	hl	0 €	0 €
Pivo	hl na stupeň Plato	0,748 €	0,93 €
	nebo hl na stupeň alkoholu	nebo 1,87 €	nebo 2,32 €
Meziprodukty	hl	45 €	56 €
Alkohol	hl čistého alkoholu	550 €	682 €

Zdroj: Komise ES 2004: 18

Zatřetí, narůstající disproporce mezi zdaněním piva a vína, která touto úpravou vznikne, není v rozporu s judikáty Evropského soudního dvora, se zájmy producentů vína a piva a není významná ani pro konkurenci mezi jednotlivými alkoholickými nápoji. Naopak tato úprava zachovávající výlučné postavení producentů vína přispívá k dosahování cílů zemědělské politiky a zmírňuje administrativní zátěž pro stovky tisíc drobných vinohradníků.⁹ Závěrem této zprávy je, že větší konvergence mezi sazbami spotřební daně platné v členských státech by mohla snížit množství podvodů a narušování hospodářské soutěže (Komise ES 2004).

Po souhlasných stanoviscích Rady a Evropského hospodářského a sociálního výboru z roku 2005 zpracovala Evropská komise návrh směrnice Rady, kterou se mění směrnice 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů, a dne 8. 9. 2006 jej předložila Radě a dalším dotčeným institucím. Klíčovou změnou, kterou tento návrh obsahuje, je zvýšení minimální sazby spotřební daně na alkohol a alkoholické nápoje od 1. 1. 2008 o 31 %, což odpovídá míře inflace v období od roku 1993 do roku 2005 (Komise ES 2006a). Nárůst spotřební daně vyvolaný tímto návrhem v absolutních číslech, potažmo faktické dopady pro jednotlivé dotčené členské státy, zachycují následující tabulky.

Tabulka 2: Návrh valorizace sazeb spotřební daně v rámci návrhu Evropské komise na aktualizaci směrnice 92/84/EHS

Výrobek	Sazba vyjádřená na	Původní minimální sazba	Valorizovaná minimální sazba k 31. 12. 2005
Víno (tiché a šumivé)	hl	0 €	0 €
Pivo	hl na stupeň Plato	0,748 €	0,98 €
	nebo hl na stupeň alkoholu	nebo 1,87 €	nebo 2,45 €
Meziprodukty	hl	45 €	59 €
Alkohol	hl čistého alkoholu	550 €	720 €

Zdroj: Komise ES 2006a: 6

Tabulka 3: Nutné změny sazeb spotřební daně v jednotlivých členských státech EU vlivem návrhu Evropské komise na aktualizaci směrnice 92/84/EHS

Členský stát	Tehdejší vnitrostátní sazba		zvýšení požadované k dosažení nové minimální sazby 0,98 € na stupeň Plato nebo 2,45 € na stupeň alkoholu
	stupeň Plato	stupeň alkoholu	
Malta	0,75 €		31,3%
Lotyšsko		1,87 €	31,0%
Německo	0,79 €		24,5%
Lucembursko	0,79 €		23,5%
Česká republika	0,81 €		20,9%
Litva		2,03 €	20,6%
Španělsko	0,91 €		7,7%

Zdroj: Komise ES 2006a: 6

Tento návrh Evropské komise byl následně přepracován na oficiální „Návrh směrnice Rady“, který byl 17. 10. 2006 předsednickou zemí (Finskem) předložen jako podklad pro jednání COREPER a Rady EU. V rámci těchto jednání vyjádřilo deset členských států výhradu ohledně úpravy minimálních sazeb u piva a meziproduktů a délky přechodných období. Nové

kompromisní řešení jednotlivé členské státy nakonec našly pouze v rámci úpravy přechodného období. Veškeré ostatní detaily návrhu Komise včetně konkrétních minimálních výší sazeb spotřební daně byly zachovány v plném rozsahu (Rada EU 2006a).

2.2 Reakce pivovarů

Je zřejmé, že tento oficiální návrh směrnice měl v případě svého přijetí potenciál vyvolat nesoulad mezi tehdejší legislativní úpravou spotřební daně v České republice a evropskou směrnicí, přičemž nutnost implementace této legislativní normy by vyvolala jednoznačný evropeizační tlak na změnu domácích zákonů – konkrétně *Zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních*, který v paragrafu 85 stanovoval základní sazbu spotřební daně na jeden hektolitr piva na 24 Kč dle stupně Plato (Parlament ČR 2003). Na druhou stranu je nutné upozornit, že danou situaci nelze chápat jako faktický nesoulad, ale spíše jako riziko jeho vzniku. Nicméně i tato pouhá hrozba adaptačního tlaku byla dostačujícím impulzem pro reakci českých pivovarů a pivovarnických svazů. Příčinou bouřlivé diskuse se stala především samotná argumentace nutnosti zvyšovat minimální sazby spotřební daně. Jak uvádí oficiální návrh směrnice, jeho primárním cílem je „zajistit bezproblémové fungování vnitřního trhu, a to zejména s ohledem na možné narušení hospodářské soutěže a na podvody. Vzhledem k tomu je nezbytné vyrovnat pokles skutečné hodnoty minimálních sazeb spotřební daně Společenství z alkoholu a alkoholických nápojů. Minimální sazby by se proto měly zvýšit v souladu s inflací“ (Rada EU 2006a). Jinými slovy, na základě studie, na které se sama Evropská komise podílela, byly identifikovány množství se případy daňových podvodů a rostoucí šedý trh s alkoholem. Za hlavní příčinu tohoto jevu přitom zpráva označuje rozdílné zdanění alkoholických nápojů v jednotlivých členských státech EU, které vytváří živnou půdu pro pololegální či nelegální obchody s alkoholem¹⁰ (Komise ES 1988). Řešením této situace je vyšší harmonizace spotřební daně na alkohol a alkoholické nápoje, která přispěje ke konvergenci daňových sazeb, a tedy k odstranění příčin daňových podvodů.

Takto postavenou argumentaci lze vnímat logicky, avšak ve shodě s Evropským hospodářským a sociálním výborem je nutné zmínit několik dalších skutečností. Předně, rozdíl mezi minimálními a maximálními sazbami spotřební daně byl v Evropské unii v roce 2004 (tedy před vznikem návrhu Komise) až 1 100 %. Nicméně v případě přijetí směrnice, a tedy nuceného zvýšení daňové sazby v několika státech, se tento rozptyl sníží pouze na cca 800 až 1 000 %. Pokud by tedy Komise skutečně chtěla eliminovat výrazně rozdílné daňové sazby ústící v daňové delikty, musela by stanovit také horní limit spotřební daně. Dále je nutné poznamenat, že i přes skutečnost, že Evropská unie měla v roce 2006 (tedy v roce předložení původního návrhu Evropské komise) 25 členských států, byla míra inflace, o kterou se měla valorizovat sazba spotřební daně (31 %), vypočtena pouze na základě dat z EU 12. Rozšířením o méně rozvinuté země však došlo ke snížení průměrného příjmu na hlavu v rámci EU, a tedy k růstu skutečné hodnoty minimálních sazeb. Obyvatelé těchto zemí navíc museli nedávno akceptovat navýšení národních sazeb spotřební daně z alkoholu o 50 až 400 % ve spojitosti se vstupem země do EU, respektive ve spojitosti s implementací původní směrnice 92/84/EHS. Evropský hospodářský a sociální výbor současně ve svém stanovisku k tomuto návrhu poukazuje na nedostatečnou analýzu možných dopadů přijetí tohoto návrhu (Evropský hospodářský a sociální výbor 2007).

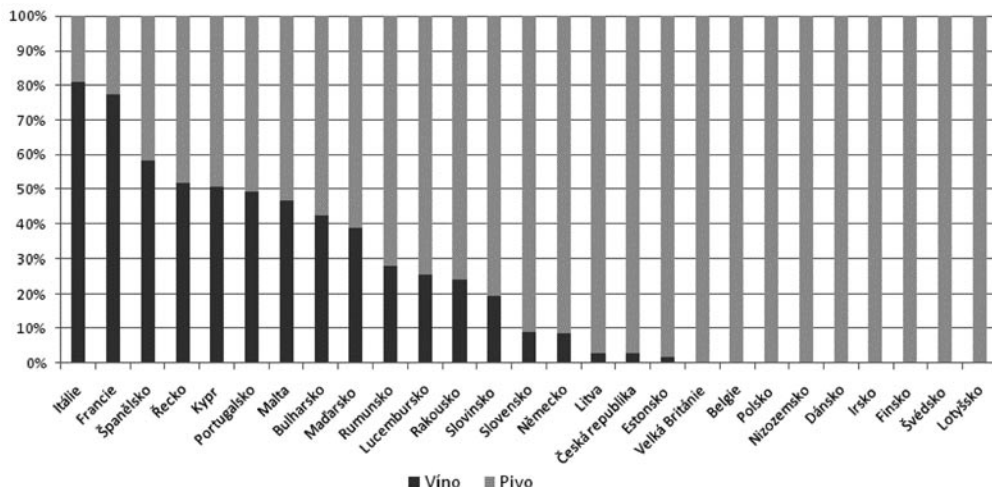
Na popsanou principiální nevhodnost navyšování spotřebních daní za daných podmínek však poukazovala pouze malá část kritiků. Drtivá většina se pozastavovala nad nerovným postavením různých druhů alkoholických nápojů, které nový návrh ještě umocňoval. Rudým hadrem se pro kritiky návrhu stala zejména explicitně uvedená argumentace důvodů, proč Evropská komise nenavrhl kladnou spotřební daň také na víno. V tomto návrhu je uvedeno, že „dvanáct členských států je rozhodně proti jakémukoli návrhu na zavedení kladné sazby na víno“ (Komise ES 2006a: 4). Absurdnost, s jakou vnímali čeští politici a pivovarníci toto vyjádření v kontextu vznešených cílů o rozvoji společného trhu, velmi vhodně ilustruje výňatek z článku Hynka Fajmona: „Ostatně v návrhu komisaře Kováce se přímo uvádí, že dvanáct států EU si žádnou minimální spotřební daň na víno nepřeje, a proto to Komise ani nenavrhuje. U piva se takový jednoznačný odpor neočekává, a tak se prostě ‚musí valorizovat, aby dobře fungoval Jednotný trh‘“ (Fajmon 2006).

V okamžiku, kdy začaly prosakovat informace o detailech návrhu Evropské komise na změnu směrnice 92/84/EHS, se v České republice zvedla obrovská vlna odporu. Jednotlivé pivovary i svazy pivovarů apelovaly na výsadní postavení piva jako jednoho ze symbolů České republiky, kterému musí být věnována adekvátní péče a ochrana. Například generální ředitel pivovaru Černá Hora a současně prezident Českého svazu malých nezávislých pivovarů a sladoven Ing. Jiří Fusek ve svém rozhlasovém rozhovoru s eurokomisařem Špidlou z 8. 9. 2006 zdůrazňoval přesah fenoménu piva i do terciárního sektoru ekonomiky – pivo patří mezi největší lákadla České republiky a podílí se značnou vahou také na turistickém ruchu (ČRo 1 – Radiožurnál 2006). Během druhé poloviny roku 2006 se potom uskutečnila celá řada setkání zástupců českých pivovarů a jejich svazů s politiky, po kterých čeští pivovarníci požadovali ochranu jejich produktu proti zvýhodňovanému vínu. Takřka v každé tiskové zprávě či článku na toto téma je zmíněn negativní postoj českých pivovarníků k podstatě předkládaného návrhu (např. viz ČTK 2006, Euroskop.cz 2006a, Aktuálně.cz 2006b, iDNES 2006).

Reakce tehdejších ministrů na tyto žádosti byla více než vstřícná. Ve stejný den, kdy byl zveřejněn návrh Evropské komise, tedy 8. 9. 2006, vydalo Ministerstvo financí ČR tiskovou zprávu, že „Ministr financí Vlastimil Tlustý nesouhlasí se zvýšením spotřební daně u piva ... a použijeme všechny prostředky vedoucí k tomu, aby se daně nezvyšovaly“ (MFČR 2006). Přibližně o měsíc později, 19. 10. 2006, ujistil českou veřejnost oficiální tiskovou zprávou i ministr průmyslu a obchodu Martin Říman. Zopakoval v ní, „že Česká republika nebude souhlasit se zvýšením spotřební daně na pivo“ (MPOČR 2006). Ve shodě s těmito postoji začal v druhé polovině roku 2006 tehdejší český ministr zahraničních věcí Alexandr Vondra vyjednávat blokační menšinu, která by v rámci jednání Rady EU¹¹ vetovala tento návrh.¹²

Zeměmi, u kterých se dala očekávat nejsilnější podpora českého boje proti zdražení piva, byly logicky ty, které se buď dají označit jako tzv. pivní země, nebo ty, které by byly nuceny důsledkem přijetí směrnice navyšovat svoje sazby spotřební daně. Po neoficiálních jednáních se nejsilnějšími spojenci stalo Německo, Lotyšsko a Litva. Důvod, proč právě tyto státy, je nasnadě – jedná se o průnik uvedených dvou skupin. Nutnost navýšení sazby daně na pivo vyplývala pro sedm států: Maltu, Lotyšsko, Německo, Lucembursko, Českou republiku, Litvu a Španělsko. Pokud se podíváme v kontextu tohoto výčtu na následující graf, zjistíme, že právě Lotyšsko, Německo, Česká republika a Litva mají z této skupiny „návrhem dotčených zemí“ největší poměr produkce piva oproti vínu. Je tedy zřejmé, že právě tyto čtyři země měly největší motivace postavit se proti danému návrhu.¹³

Graf 1: Poměr produkce piva a vína v hl v jednotlivých členských státech EU (2004)

Zdroj: *The Barth-Haas Group 2006, The Wine Institute 2006; zpracováno autorem*

V kontextu této mezinárodní spolupráce je nutné také zmínit, že i ministři ostatních zemí byli pod tlakem svých pivovarů a jejich národních svazů. Na nadnárodní úrovni potom tento tlak ústil v oficiální nesouhlas evropského sdružení národních svazů pivovarů – Brewers of Europe (BoE), jehož členem byl v té době i Český svaz pivovarů a sladoven (ČSPAS). Tato evropská organizace byla součástí nejrůznějších pracovních skupin, na kterých prezentovala nesouhlas evropských pivovarů s předloženým návrhem změny směrnice.¹⁴ Lze tedy mluvit o komplexním (národním i nadnárodním) tlaku jednotlivých evropských pivovarů na politické reprezentace členských států i na samotné instituce EU.

Dne 7. 11. 2006 byl na zasedání Rady EU (Ecofin) v Bruselu projednáván oficiální návrh směrnice na změnu sazeb spotřební daně (viz Rada EU 2006a). Na tomto jednání se proti přijetí návrhu vyslovili zástupci České republiky, Německa a Litvy. Jak vyplývá z oficiální tiskové zprávy z tohoto jednání, Rada se shodla na tom, že projednávání tohoto návrhu bude pokračovat na jejím dalším zasedání 28. 11. 2006, přičemž současně Rada konstatovala, že je žádoucí pro toto jednání připravit návrh na automatickou valorizaci sazby spotřební daně dle inflace jako trvalého řešení této otázky v budoucnosti (Rada EU 2006b).

Finsko, jako předsedající země, skutečně jako podklad pro další jednání připravilo kompromisní návrh. Hlavní změny oproti předchozímu návrhu byly dvě. Klíčová změna se týkala sazby na pivo – její navýšení bylo stanoveno na pouhých 4,5%.¹⁵ Současně však byl do návrhu vložen nový článek 7b, který stanovoval, že se počínaje dnem 1. 1. 2011 každé tři roky sazby spotřebních daní automaticky valorizují o změnu v evropském indexu spotřebitelských cen, týkající se všech členských států evidovaných Eurostatem¹⁶ (Rada EU 2006c).

Takovéto navýšení by se vůbec do české legislativní úpravy nepromítlo, neboť nová minimální sazba daně na hl piva na stupeň Plato (0,78 €) by byla stále nižší než tehdy uplatňovaná sazba v ČR (0,81 €). Stejně tak ostatní země, které sdílely český nesouhlas s návrhem směrnice, již nebyly vůbec (či jen nepatrně) dotčeny finským návrhem. To mělo za následek, že se přibližně

týden před zasedáním Rady EU Německo přiklonilo k podpoře tohoto návrhu stejně jako o pár dní později Litva. Názor Lotyšska se potom změnil během samotného vyjednávání Rady EU dne 28. 11. 2006 (EurActive.cz 2006b, Aktuálně.cz 2006c). Česká republika tak zůstala posledním státem odhodlaným vetovat i nový tzv. kompromisní návrh finského předsednictví.

Vzhledem ke skutečnosti, že finský návrh byl znám již několik dní před samotným jednáním Rady EU, byl dostatek času, aby české pivovary a jejich svazy důkladně prodiskutovaly tuto záležitost s tehdejším ministrem financí Vlastimilem Tlustým. Například „podle Českého svazu pivovarů a sladoven je nepřijatelné jakékoliv zvyšování spotřební daně na pivo, pokud se nebude zároveň týkat i vína“ (EurActive.cz 2006a). Ministr potvrdil, že sdílí tento názor mimo jiné na setkání s pivovarníky v Krušovicích, kde řekl: „Je zcela nepřijatelné, aby spotřební daň dlouhodobě podporovala spotřebu vína na úkor pití piva,“ a konstatoval, že negativní postoj ČR k návrhu směrnice se nemění (Novinky 2006).

Ministr financí Vlastimil Tlustý tak jel na zasedání Rady s jasným odhodláním nepodpořit ani tento návrh finského předsednictví. Tento názor si udržel i přes velmi tvrdé vyjednávání o možných kompromisních řešeních a návrh směrnice jako jediný člen Rady EU vetoval.¹⁷ Výstupem jednání Rady EU tak bylo alespoň požádání Evropské komise o zpracování komplexní studie o zdanění alkoholu a alkoholických nápojů jako podkladu pro jednání o dané problematice v příštích letech.¹⁸ Jestliže se na tento proces podíváme z pohledu evropeizace, respektive z pohledu zprostředkujících proměnných, je možné identifikovat několik skupin klíčových aktérů. Předně jsou to samotné české pivovary, které dávaly po celou dobu projednávání návrhu najevo svůj nesouhlas s obsahem evropské směrnice vyvolávající nesoulad mezi českou legislativní úpravou a evropskou rovinou vládnutí. Politologickým termínem lze tento proces nazvat *formulací zájmu*. *Agregace zájmu*, jako další krok, probíhala pomocí dvou svazů českých pivovarů – Českého svazu pivovarů a sladoven a Českého svazu malých nezávislých pivovarů. Tyto subjekty čerpající legitimitu od svých členů byly klíčovým partnerem politické reprezentaci ČR, které daly jasně najevo svůj názor a přispěly také k celospolečenské diskusi o daném tématu. Ve své podstatě je lze vnímat jako zprostředkující proměnnou *formální instituce*, které poskytují svým členům kapacity (materiálové i odborné) pro vyjednávání se zástupci vlády a především pro vyjádření jejich postoje v rámci nadnárodních struktur (*Brewers of Europe, Association of small and independent breweries in Europe*).

Posledním krokem je *reprezentace zájmu* českých pivovarů Vládou České republiky v rámci nadnárodního vyjednávání o návrhu směrnice.¹⁹ Klíčovou roli přitom sehrál jednomyslný způsob hlasování v Radě, který dal české reprezentaci faktické právo veta. Role ministra financí ČR se tak dá označit jako prvek zprostředkující proměnné *vícenásobné možnosti veta*. Důkazem budiž zablokování evropeizačního procesu právě rozhodnutím českého ministra – tento krok způsobil, že nedošlo k redistribuci zdrojů mezi producenty piva a vína.

Fakt, že byl zachován status quo, se dá přičíst zejména větší síle pivovarnického průmyslu, který je dlouhodobou součástí české kultury. Logikou racionálního institucionalismu se tak dá říci, že evropeizační změna neproběhla, neboť klíčoví aktéři neviděli v tomto procesu možnost redistribuce zdrojů v jejich prospěch. Respektive že skupina, která mohla z případné změny těžit – čeští vinaři, byla příliš slabá na jeho podporu a navíc neměla na své straně ani další zprostředkující proměnné, které se naopak přiklonily k masověji oblíbenému produktu.

Pokud se na daný případ podíváme z pohledu sociologického institucionalismu, měly ze začátku převahu zprostředkující proměnné posilující evropeizační tlak – *odborné skupiny*

evropských institucí zpracovaly několik expertních studií, ve kterých obhajovaly nutnost navýšení spotřební daně či alespoň vyvracely negativní dopady takového kroku. V okamžiku, kdy jednotlivé pivovary formulovaly svoje negativní názory k návrhu zvýšení spotřební daně a spojily své síly v rámci národních a nadnárodních svazů, byly schopny postavit těmto studiím jiné odborné materiály tvrdící opak. Tak se situace částečně vyrovnala – na obou stranách bylo možné identifikovat zprostředkující proměnnou *odborné skupiny*. Pivovary však měly na své straně zbývající zprostředkující proměnné. *Sítě principiálních témat* jako emociálně laděné skupiny stály jednoznačně na jejich straně, neboť pivovarům se podařilo hrát v této problematice na patriotickou strunu. Navíc nezafungovala *politická kultura*, která by měla obrušovat hrany v politických sporech a rovnoměrně rozkládat náklady dané změny na všechny aktéry. Česká reprezentace tak pocítovala, že je to právě Česká republika, která ponese náklady případné změny a bude oslabena oproti tradičním vinařským zemím. *Logikou přiměřenosti* je tak možné danou kauzu vidět jako konflikt mezi tradičními národními hodnotami a silným tlakem EU na jejich částečné potlačení. Ve shodě s Tanjou Börzel a Thomasem Risse (Börzel a Risse 2003) se tak dá říci, že snaha o změnu národních hodnot a identity narazila na silný odpor ze strany veřejnosti, která cítila nespravedlivé zacházení s jedním ze svých národních symbolů. Tato konkrétní situace tak zcela zapadá do teoretického konceptu možných dopadů evropeizačního tlaku v závislosti na jeho intenzitě a míře podpory od zprostředkujících proměnných – silný evropeizační tlak v kombinaci se zprostředkujícími proměnnými nepodporujícími evropeizační změnu vyústil v tomto případě do netečnosti, tedy neproběhla žádná změna na úrovni členského státu vlivem evropeizačního tlaku²⁰ (Börzel a Risse 2003: 69).

Na druhou stranu ne všechny teoretické nástroje běžně aplikované při výzkumu evropeizace v rámci veřejného sektoru lze bez výhrady použít také při analýze dané případové studie. Jak již bylo zmíněno, tradiční vnímání nesouladu je založeno na odlišné úpravě určité politiky v národní a evropské rovině, což následně vede k tlaku na změnu podřízeného stupně, tedy národní legislativy. V uvedeném případě ale nešlo o konflikt dvou legislativních úprav, šlo o pouhé riziko tohoto nesouladu. Tato situace navíc měla vliv také na roli zprostředkujících proměnných. V klasickém případě, kdy se na úrovni Evropské unie vykristalizuje určitá politika, která je potom formou pozitivní integrace implementována do národní roviny, totiž nemají zprostředkující proměnné příliš možností, jak celý proces zastavit. Platí tak standardní vnímání zprostředkujících proměnných buď jako faktorů posilujících evropeizační změny, nebo jako faktorů nepůsobících (Börzel a Risse 2003: 69). Situace, kdy však ještě není evropský přístup definitivně podpořen legislativní úpravou (tedy fakticky neexistuje nesoulad), dává zprostředkujícím proměnným větší příležitost působit také proti evropeizační změně, což se stalo právě v případě problematiky spotřební daně.

Tato rozdílnost mezi tradičním vnímáním evropeizačního procesu a uvedenou případovou studií má své příčiny jistě také ve skutečnosti, že byl do daného procesu zapojen soukromý sektor. Soukromý sektor je totiž v zájmu maximalizace zisku nucen předcházet vnějším hrozbám a závčas je eliminovat.²¹ Veřejný sektor naopak z principu svých procesních pravidel je spíše reaktivním systémem. Soukromý sektor navíc nemá takové legislativní možnosti, jako má sektor veřejný, a nemůže se tedy spoléhat na to, že se mu podaří evropeizační tlak eliminovat až po vzniku faktického nesouladu. Je tedy zřejmé, že byt lze na danou případovou studii aplikovat standardní teoretické nástroje konceptu evropeizace, existují zde také jistá specifika, která mohou souviset se zapojením soukromého sektoru do evropeizačních procesů.

3. Případová studie č. 2 – Best Available Techniques

Klíčovou součástí pátého Evropského akčního programu na ochranu životního prostředí, jehož obecný nástin schválila Rada 1. 2. 1993, byl integrovaný přístup k omezování znečištění. V kontextu tohoto akčního programu proto vznikla *Směrnice Rady 96/61/ES o integrované prevenci a omezování znečištění (Integrated Pollution Prevention and Control – IPPC)*. Podstatou této směrnice je snaha o optimalizaci zemědělské a průmyslové výroby tak, aby byla v maximální možné míře šetrná k životnímu prostředí. Nástrojem, který umožní dosáhnout tohoto cíle, je vnitrouijní systém výměny informací o tzv. nejlepších dostupných technikách (*Best Available Techniques – BAT*). Jako platforma pro tuto spolupráci byl vytvořen speciální úřad – *The European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau (EIPPCB)*,²² který sdružuje odborníky ze všech členských států EU a vytváří tzv. referenční dokumenty o nejlepších dostupných technikách (*Reference Documents on Best Available Techniques – BREF*). Jedná se o veřejné odborné materiály, které musejí být nejdříve schváleny Komisí a poté slouží jako podklad pro jednotlivé členské státy při stanovování environmentálně šetrných opatření. Pro další analýzu je přitom podstatné zdůraznit, že tato směrnice stanovovala pouze základní principy environmentálně šetrného přístupu k průmyslové a zemědělské výrobě a detailní nastavení jednotlivých kritérií nechávala až na komitologických výborech, které zkoumaly aktuálně nejlepší dostupné techniky a na základě těchto výzkumů tvořily referenční dokumenty BREF.

Vzhledem k datu, kdy byla směrnice 96/61 ES přijata (24. 9. 1996), nevyvolal její vznik ze strany České republiky žádnou odezvu. Český parlament se touto směrnicí musel zabývat až v okamžiku, kdy byla naplno zahájena předvstupní jednání a bylo nutné implementovat evropské právní akty do českého legislativního systému. Dá se říci, že v tomto okamžiku vznikl nesoulad mezi požadavky Evropské unie a aktuální situací v národní rovině ČR.

V okamžiku, kdy česká vláda reagovala na tento nesoulad, a tedy byla vystavena evropei-začnímu tlaku (přibližně v roce 2001), existovala pouze daná směrnice, avšak Evropskou komisí nebyl ještě oficiálně přijat žádný referenční dokument. V praxi tak čeští aktéři potenciálně dotčení touto směrnicí věděli, že v budoucnu bude nutné akceptovat tato pravidla hry, avšak nemohli přesně vědět, zda pro ně budou výhodná či nikoli. Jestliže se na danou situaci podíváme optikou racionálního institucionalismu, je zřejmé, že byt' evropeizační tlak jistě sliboval redistribuci zdrojů, nebylo v daném okamžiku vůbec jasné, kterou skupinu aktérů tato změna potenciálně posílí a kterou naopak oslabí. Z tohoto důvodu hraje *logika konsekvenzialismu* v tomto případě spíše marginální roli. Naopak z pohledu *sociologického institucionalismu* je daný případ velmi dobře uchopitelný. Tato směrnice dokonale zapadá do vlny environmentalismu, který se u nás začal postupně etablovat v souvislosti s příklonem naší země k západním strukturám. Jinými slovy, tuto směrnicí lze vnímat jako součást procesu celospolečenské změny vnímání reality, kdy v našich hodnotových žebříčcích hraje stále významnější roli aspekt zodpovědnosti vůči přírodě. V souladu s teorií navíc tento proces umocňují odborné studie produkované institucemi, jako je EIPPCB, čímž v roli *zastánců změn* legitimizují tyto snahy a poskytují argumenty pro naplnění evropeizačního tlaku. Stručně se tak dá říci, že daný evropeizační tlak neměl relevantního odpůrce a dospěl k logickému vyústění – k přijetí *Zákona č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezování znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci)*.²³

Tento zákon v podstatě zcela převzal definice i principy evropské směrnice a v rámci nich stanovil kompetence a povinnosti jednotlivým ministerstvům ČR a dalším veřejným subjektům.²⁴ „Nově zaváděný proces integruje pro dotčená zařízení povolení dle složkových zákonů. V rámci jeho průběhu bude na místní a krajské úrovni docházet k porovnávání stávajících technologií s nejlepšími dostupnými technikami také v zájmu maximalizace využití surovin a minimalizace energetické náročnosti provozů. Výstupem procesu je integrované povolení, bez kterého po 30. 10. 2007, stejně jako v zemích Evropské unie, nebude možné provozovat žádné zařízení spadající pod přílohu č. 1 zákona o IPPC“ (IPPC.CZ). Fakticky tak došlo k velmi zajímavému jevu – nesoulad byl z roviny státu přesunut do roviny jednotlivých podniků, které nově musely čelit evropeizačnímu tlaku v podobě nutnosti přijetí BAT.

3.1 Definování Best Available Techniques – vznik nesouladu

České pivovarnictví bylo do celého procesu naplněno až během roku 2005, kdy EIPPCB publikoval první kompletní návrh referenčního dokumentu pro oblast průmyslu potravin, nápojů a mléka, tedy definující BAT mimo jiné pro pivovarnický průmysl (Komise ES 2005). Přestože byl tento konečný návrh veřejnosti zpřístupněn až v červnu 2005, již v lednu 2005 vyjádřil svoji obavu z připravovaného dokumentu ředitel Výzkumného ústavu pivovarského Karel Kosař. V kontextu tohoto dokumentu ve svém rozhovoru pro Český rozhlas 7 doslova řekl: „České pivo se ale vyrábí historickou technologií, která je po stránce spotřeby energií, času a produkce odpadního tepla velice náročná. Pokud bychom tedy měli sáhnout drastickým způsobem do spotřeby energie, abychom splnili evropské limity, tak přestaneme vařit charakteristické české pivo“ (ČRo 7 2005). Tato slova potvrdil v únoru stejného roku i prezident Českého svazu malých nezávislých pivovarů Ing. Jiří Fusek, který v rámci srovnání tradičních postupů českých a zahraničních pivovarů zdůraznil, že tuzemské pivovary běžně spotřebují až o pětinu více energie než pivovary v zahraničí, přičemž v případě malých pivovarů je tento rozdíl ještě podstatnější.²⁵ „České pivo je dvakrát nákladnější,“ odhadl Ing. Fusek přibližný rozdíl v energetické náročnosti výroby piva v malých pivovarech v ČR a v zahraničí (www.naseevropa.cz 2005a). Že jedinečnost českého piva vyráběného tradičními postupy není jen subjektivní záležitostí, dále vysvětlil Karel Kosař: „Kvalitu piva můžete posuzovat senzoricky, to znamená smyslovým vjemem. To ale samozřejmě není přesné, protože je to u každého jedince jinak. My jsme ale schopni chemicky odlišit české pivo od zahraničních piv, protože české pivo obsahuje látky v naprosto jiných koncentracích, než mají zahraniční piva“ (ČRo 7 2005).

Přestože předchozí řádky naznačují velké obavy z plánovaného návrhu BREF, je třeba říci, že tato reakce byla spíše demonstrací síly a odhodlání. Fakticky totiž již několikrát zmíněná příloha č. 1 zákona o IPPC zahrnuje do tohoto procesu pouze podniky o výrobní kapacitě více než 300 t hotových výrobků na den²⁶ (Parlament ČR 2002a). Jestliže se na toto kritérium podíváme z dnešního pohledu, podléhají této legislativě pouze největší české pivovary: Budějovický Budvar, národní podnik; Královský pivovar Krušovice a. s.; Pivovary Staropramen a. s.; Plzeňský Prazdroj, a. s., a STAROBRNO, a. s.²⁷ (IPPC.CZ). Především z pohledu pivovarů sdružených ve Svazu malých nezávislých pivovarů tak byla plánovaná úprava zcela neškodná.²⁸ Na druhou stranu se z pohledu teorie evropeizace dá tato situace označit jako postupný tlak Evropské unie na změnu vnímání její role v rámci definování technologií použitelných

v zemědělské a průmyslové výrobě. Jinými slovy, jednotlivé pivovary si uvědomovaly, že tato směrnice a daný BREF může být pouze prvním stupněm evropeizačního tlaku, který může v průběhu času sílit – zahrnovat stále větší oblast národního hospodářství a zavádět stále náročnější technologická pravidla. Především z tohoto důvodu byla kritika ze strany českých pivovarů tak silná, byť ještě nebylo známé definitivní znění BREF a samotná směrnice se vztahovala jen na několik největších pivovarů.

V červnu 2005 byl s definitivní platností zveřejněn Evropskou komisí přijatý referenční dokument o nejlepších dostupných technologiích v průmyslu potravin, nápojů a mléka. Pokud se podíváme na klíčové pasáže tohoto takřka 700stránkového materiálu, zjistíme, že se obavy českých pivovarníků částečně potvrdily. Kapitola monitorující tehdy využívané postupy vychází z dat německých pivovarů, doplnkově potom z publikací evropské organizace Brewers of Europe. Druhá část popisující „techniky, které je třeba brát v úvahu při určování BAT“, těží data z britských a německých pivovarů, potažmo také z podkladů zastřešující evropské organizace BoE (Komise ES 2006b). Na základě prvních dvou částí je tedy možné konstatovat, že se potvrdila slova pana Kosaře, který původní návrh komentoval slovy: „Ano, my jsme zjistili s úžasem, že pivo je v Evropské unii definováno tak, jako by se mělo vyrábět v Anglii, to znamená s infuzním rmutováním a svrchním kvašením. To jsou sice známé způsoby a hojně používané ve světě, ale tyto postupy mají za následek jiné chemické složení piva, než je to naše české“ (ČRo 7 2005). Poslední třetí část stanovující BAT však není tak striktní, jak se mnozí pivovarníci obávali. Kromě obecně platných požadavků na výrobu všech nápojů jsou pro oblast pivovarnictví stanoveny pouze tři specifické požadavky,²⁹ které jsou nicméně splnitelné i v rámci tradičních českých výrobních postupů.³⁰

Výsledná situace je tak velmi zajímavým produktem několikaletého procesu. Nejprve byla Česká republika vystavena evropeizačnímu tlaku, který zejména logikou sociologického institucionalismu dospěl k přijetí zákona, tedy ke změně úpravy národní legislativy vlivem tlaku EU. Tato situace dále nastartovala pozvolnou změnu společenského vnímání role EU, dalo by se říci legitimizovala zasahování unie do vnitropodnikových záležitostí, do rozhodování o neekonomičtějším výrobním postupu. Z pohledu podniku tak byl nesoulad přenesen ze vztahu EU – členský stát na vztah EU – podnik, respektive pivovar. Za této situace bylo zřejmé, že při další revizi BREF může dojít ke vzniku výrazného nesouladu mezi požadavky EU, potažmo státu a stávající vnitropodnikovou praxí. Výslednou situaci tak lze spíše než jako nesoulad prezentovat jako ohrožení, respektive očekávání budoucího nesouladu. Je přitom navíc zřejmé, že v tomto případě nepřichází v úvahu možnost využití veta jako účinné obrany. Logickou reakcí na tuto situaci je tak snaha o potlačení tohoto evropeizačního tlaku, o zabránění dalšího zpříšňování legislativy týkající se pivovarnických BAT.

3.2 Reakce pivovarů

Jednotliví klíčoví aktéři této případové studie nejsou standardními zprostředkujícími proměnnými snažícími se o usměrnění evropeizačního tlaku. Jsou naopak původci evropeizačního tlaku zdola nahoru jako reakce na dosavadní vývoj, neboť vitálním zájmem českých pivovarů a jejich svazů bylo nedopustit, aby případné revize BREF zásadnějším způsobem ovlivnily jejich výrobní postupy, potažmo další aspekty jejich podnikání. Cestou, jak dosáhnout tohoto cíle, bylo podílet se na těchto materiálech a již při jejich zrodu odborně poukázat na nezpo-

chybnitelná specifika českého piva. Tento tlak směrem od českých pivovarů směrem k EU lze rozdělit na dvě základní složky: zaprvé, plné zapojení českých pivovarů do evropských organizací; zadruhé, uznání vaření českého piva Evropskou unií jako unikátního lokálního výrobního postupu.³¹

Zapojení českých pivovarů do evropských struktur probíhalo ve dvou základních liniích. Již v roce 2003 vytvořil *Český svaz malých nezávislých pivovarů* (ČSMNP) spolu s obdobnými organizacemi z Německa, Polska a Švýcarska *Sdružení malých nezávislých pivovarů v Evropě* neboli *Association of small and independent breweries in Europe* (S.I.B.), které v době založení sdružovalo 962 malých pivovarů Evropy. Klíčovou roli zakládajícího člena navíc český svaz umocnil tím, že se jeho prezident, Ing. Fusek, stal současně prezidentem této evropské organizace malých pivovarů. Toto sdružení se pravidelně účastní pracovních skupin a dalších klíčových jednání při evropských institucích, čímž získává podstatné informace s dostatečným předstihem, a je tak schopno efektivně hájit zájmy menších evropských pivovarů.

Ještě významnějším integračním krokem byl však vstup *Českého svazu pivovarů a sladoven* do evropské organizace *Brewers of Europe* v roce 2006. Tato organizace je dlouhodobým aktérem evropského politického procesu, a je tak integrální součástí klíčových jednání o evropských politikách souvisejících s konzumací alkoholu.³² Stejně jako v případě asociace malých pivovarů, také v BoE zaujala česká reprezentace významné postavení v podobě vedoucí organizace východoevropské sekce. Ředitel ČSPAS Ing. Veselý se navíc stal členem dvanáctičlenného výkonného výboru BoE. Tato silná pozice umožnila českému svazu naplňovat hlavní cíl této spolupráce – podílení se na klíčových rozhodnutích, která mají zásadní dopad také na české pivovarnictví. Český svaz proto můžeme chápat jako zastávce zájmů tuzemských pivovarů v rámci diskuse uvnitř *Brewers of Europe* i navenek v rámci jednání s jednotlivými evropskými institucemi. Ve shodě s Ing. Veselým je navíc nutné podtrhnout synergický efekt vzájemné spolupráce s dalšími reprezentacemi českého státu při EU, z čehož plyne nadstandardní efektivita a akceschopnost české reprezentace vysoce hodnocená dalšími členy evropského pivovarnického sdružení (Hlavatý a Veselý 2007, ČRo 7 2008).

Tyto národní a evropské organizace je možné vnímat jako zprostředkující proměnnou *formální instituce*, která poskytuje jednotlivým pivovarům materiální i ideové zázemí, a napomáhá jim tak prezentovat svoje názory na evropské úrovni. Součástí těchto organizací jsou navíc technické sekce, které provádějí výzkumné práce poskytující odborné argumenty pro diskuse s oponenty. Role těchto organizací je tak současně v rovině tzv. *odborných skupin*.

Druhým významným krokem, jak zajistit českému pivovarnictví dlouhodobou nedotknutelnost jeho postavení, bylo získání chráněného zeměpisného označení pro české pivo. První kroky k získání tohoto chráněného označení podnikli zástupci českých pivovarů v roce 2002. Tehdy pro potřeby tohoto projektu vzniklo „Sdružení České pivo“, ve kterém spojil síly Český svaz pivovarů a sladoven, Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, Pivovar Holba, Pivovar Litovel, Pivovar Zubr a Pivo Praha (MPOČR 2008). V rámci této spolupráce byly formulovány základní požadavky a cíle tohoto procesu a diskutovalo se o neoptimálnější nastavení všech parametrů. Bylo nutné sjednotit se především v popisu tradičního českého postupu výroby piva³³ a hranic území, na kterém se může České pivo vařit.³⁴ Žádost současně musela být podpořena dostatkem argumentů jak historických, tak sociologických a technologických.³⁵

Finální žádost byla Evropské komisi podána prostřednictvím Úřadu průmyslového vlastnictví a Stálého zastoupení ČR v EU v polovině října 2004. Následovalo velmi složité

vyjednávání o jednotlivých aspektech české žádosti. Evropská komise chtěla například opakovaně vypustit klíčové označení „české“, dále diskutovala také o vymezení jednotlivých surovin či popsaných kategoriích pív apod. (MPOČR 2008). Převážná většina námitek však byla ze strany českých zástupců vyvrácena, a 23. 1. 2008 tak Evropská komise zveřejnila českou žádost v Úředním věstníku EU. Jak je uvedeno v tomto zveřejnění, následuje půlroční doba, ve které je možné vznést námitku proti této žádosti (Komise ES 2008b). Žádná námitka však vznesena nebyla, a proto mohla Evropská komise dne 16. 10. 2008 vydat *Narřízení 1014/2008 o zápisu určitých názvů do Rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení*.³⁶ Spolu se španělským sýrem Cebreiro bylo České pivo tímto nařízením zapsáno do rejstříku chráněných označení, a české pivovary splňující technologické parametry tak mohly začít používat oficiální titul „České pivo“.

Dá se říci, že bytí byl proces integrace českých pivovarů do evropských struktur i usilování o chráněné označení České pivo započat ještě před vyhocením situace okolo BAT, měla tato kauza znatelný dopad na uspěšení těchto procesů, což potvrdil i Karel Kosař, ředitel Výzkumného ústavu pivovarského (ČRo 7 2005). Na příkladu BAT (stejně jako na dalších paralelních případech)³⁷ čeští pivovarníci naplno pocítili, k jakým závěrům může evropský legislativní proces dospět bez české aktivní účasti. Nejen tento příklad tak české pivovary dostatečně vystrašil a dal jasný impuls k proaktivnímu přístupu k evropským záležitostem. Jinými slovy, české pivovary pochopily význam aktivní participace na evropském legislativním procesu – včasné získávání informací, nalézání spojenců a prosazování vlastního názoru.

Z pohledu teorie evropeizace tomuto případu skvěle odpovídá situace, kterou ve svém článku popisuje například T. Börzel nebo K. E. Howel, a to co se stane v případě, kdy stát pocítuje přílišné náklady plynoucí z evropeizačního procesu – tento stát se snaží náklady minimalizovat pomocí prosazení svých vlastních postupů jako evropského standardu (*uploading*) (Börzel 2003). To stejně se dá říci o pivovarech v předchozím případě. Na základě pocíťovaného evropeizačního tlaku, který znamenal vznik potenciálních nákladů (respektive pokles výnosů), se začaly pivovary snažit prosazovat svoje postupy jako legitimní evropský standard. Tímto využitím tlaku zdola nahoru na evropské instituce pivovary minimalizovaly riziko případného nesouladu a slovy Howella se tak dá říci, že došlo k potlačení evropeizace shora dolů efektivní evropeizací zdola nahoru (Howell 2002: 5).

4. Analýza evropeizace soukromého sektoru dle rovin politiky

Jak doložily předchozí dva příklady z praxe, převážná většina evropeizačních procesů začala nikoli v roce vstupu České republiky do EU, ale již o několik let dříve, kdy český parlament zahájil postupnou implementaci evropské legislativy do domácího právního řádu. Za zlomový rok lze z tohoto pohledu označit rok 2002. Tento rok bude proto v následujících analýzách tří rovin politiky brán jako přelom dvou srovnávaných období.

4.1 Polity

Jako první rovina zájmu byla vybrána rovina polity, tedy určitá statická složka politického systému, která definuje základní pravidla hry. Následující dvě schémata zachycují rozvržení rele-

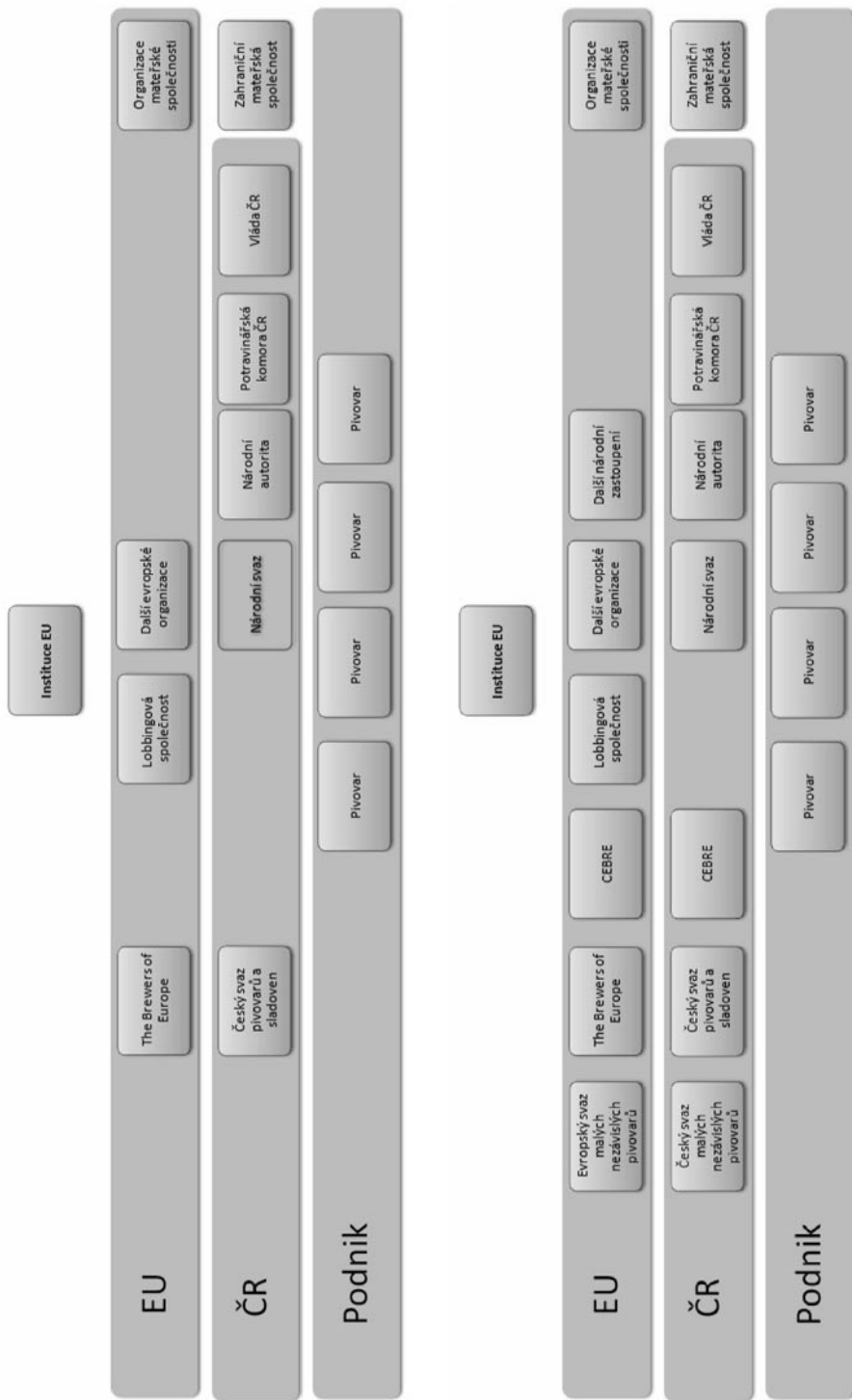
vantních institucí před rokem 2002 a v současné době (v roce 2009).³⁸ Jak je na první pohled patrné, v období integrace České republiky do Evropské unie došlo k značné změně institucionální struktury. Před rokem 2002 byla jednoznačně hlavním těžištěm politického systému Vláda ČR, která stanovovala pravidla hry a v podstatě také rozhodovala o roli a začlenění dalších subjektů v rámci systému. Sekundární význam potom lze přisoudit Českému svazu pivovarů a sladoven, který nicméně vznikl až v roce 2001, a nelze jej proto v „předvstupním období“ považovat za stabilního hráče s dostatečnou legitimitou. Klíčové je, že se do tohoto systému, nebo řečneme politického řádu, výrazněji nepromítá rovina Evropské unie.

Jestliže zvážíme, jakým myšlenkovým posunem prošly české pivovary v rámci svého vztahu k EU, lze odvodit také posun normativních a strukturálních hranic politického systému ve sledovaném období. Klíčová je skutečnost, že Vláda ČR postupně ztrácí svoje výsadní postavení. V tomto smyslu lze tedy souhlasit s řadou autorů, kteří evidují relativní oslabování role vlády v souvislosti s etablováním evropských struktur v národním politickém systému (viz např. Schmidt 1999 či Kassim 2005). Neznamena to sice, že by význam Vlády poklesl na srovnatelnou úroveň s ostatními aktéry, ale je evidentní, že politické těžiště celého systému již není tak zřejmé a pravidla hry vyplývají z většího počtu interakcí většího počtu hráčů. Nově vznikl *Svaz malých nezávislých pivovarů*, který se stal prakticky okamžitě po svém vzniku zakládajícím členem *Evropského svazu malých nezávislých pivovarů*. Stejně tak svaz pivovarů a sladoven výrazně posílil svoji pozici jak na národní, tak evropské scéně (členství v *Brewers of Europe*, apod.). V kontextu vazby národní pivovar – EU navíc vznikla celá řada dalších subjektů, které mohou hrát významnou roli – CEBRE, zastoupení krajů, nové střešní organizace jak na národní, tak evropské rovině, atd.

Pokud bychom tuto situaci měli popsat z pohledu českých pivovarů, je patrné, že před rokem 2002 se jejich soustředění upínalo zejména na Vládu České republiky a další subjekty nebyly zdaleka tak relevantními. Kritické okamžiky, které přišly v období vstupu České republiky do Evropské unie (zprávy o zvyšování spotřební daně, o zákazu výroby piva tradiční technologií apod.), však způsobily, že pivovary již nemohly zůstat v této vládně-orientované pozici a musely hledat další cesty, jak se přizpůsobit novému řádu. Bylo zjevné, že lpěním na dosavadních strukturách a tradicích není možné přežít. Na příkladu BAT je to evidentní – vláda implementovala směrnici do svého právního řádu, a unie tak měla do jisté míry bíancko šek na ovlivňování vnitropodnikových výrobních procesů.³⁹ To znamená, že standardní politický řád přestal platit. Nejúčinnější politikou pivovarů se stalo těsné spojení s evropskými organizacemi, potažmo s evropským politickým procesem. Zjednodušeně řečeno, na přímý tlak shora dolů musely pivovary odpovědět stejně přímým (nezprostředkovaným) tlakem zdola nahoru.

Rovinu polity však nelze zúžit na samotný institucionální systém. Pokud se podíváme na právní řád jako takový, zjistíme, že také v této oblasti došlo ve sledovaném období k prokazatelným změnám, přičemž důkazy pro toto tvrzení je možné najít mimo jiné také v uvedených dvou případových studiích. Vezměme například přijetí Nařízení 510/2006 stanovující pravidla užívání označení „České pivo“. Tímto krokem se vytvořila nová legislativa ošetřující práva a povinnosti výrobce Českého piva v rámci České republiky. Nejenom že se tak změnil právní řád jako základní pravidla hry, ale je nepochybné, že za touto změnou stojí právě české pivovary.

Schéma 1 a 2: Institucionální systém před rokem 2002 a v roce 2009

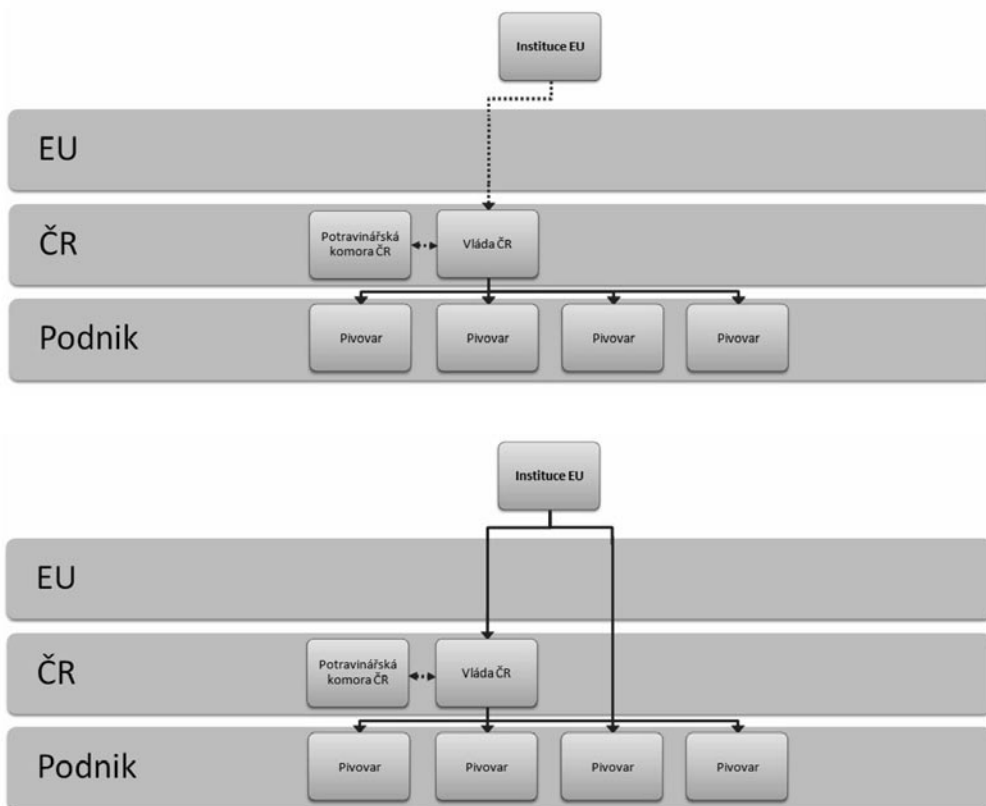
Zdroj: Autor

4.2 Politics

Rovina politics velmi úzce souvisí s předchozí rovinou polity. V tomto případě však není směřodatná statická složka celého systému, tedy jeho institucionální systém a politický řád, ale naopak dynamický prvek sledující proces formulace, agregace a reprezentace zájmu vedoucí k tvorbě politických a socioekonomických požadavků, plánů, dohod a rozhodnutí (Fiala a Schubert 2000: 18). Pro názornější zachycení vzájemných interakcí je analýza v rámci roviny politics rozdělena na dvě části – evropeizační proces shora dolů a zdola nahoru.

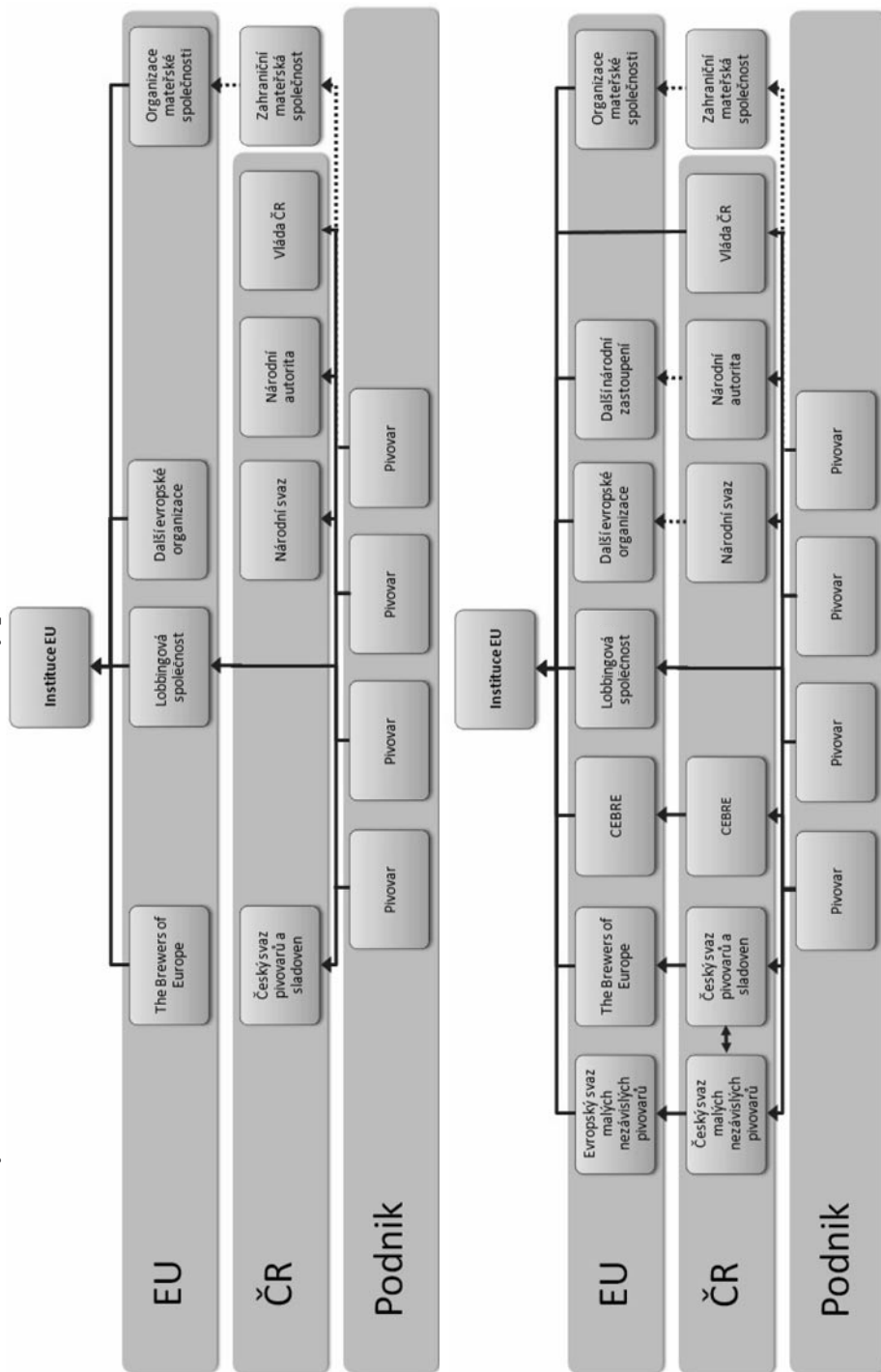
Nejdříve se podívejme na proces shora dolů. Je zřejmé, že před vstupem České republiky do Evropské unie byl vliv EU na české pivovary zanedbatelný, respektive nepřímý. Dopady této roviny vládnutí mohly jednotlivé pivovary pocítit pouze zprostředkovaně pomocí tržních sil (zejména v podobě ovlivnění exportu do zemí EU) či přes Vládu ČR, která často upravovala svoje politiky dle evropských standardů. Fakt, že v tomto vztahu neexistovala přímá hierarchie, naznačuje tečkovaná čára ve schématu č. 3.

Schéma 3 a 4: Vazby shora dolů v rámci institucionální struktury před rokem 2002 a v roce 2009

Zdroj: Autor

Schéma 5 a 6: Vazby zdola nahoru v rámci institucionální struktury před rokem 2002 a v roce 2009

Zdroj: Autor

Po roce 2004 se situace změnila očekávaným způsobem – jelikož oblast jednotného trhu patří do tzv. prvního pilíře EU, platí v něm supranacionální princip, tedy nadřazenost evropských institucí nad orgány členských států. Vazby se tak z tečkových změnily na plně značící hierarchickou strukturu systému. Kromě směrnic, jejichž dopad je na jednotlivé podniky, respektive pivovary, zprostředkovaný parlamentem, navíc existují také nařízení a rozhodnutí jako závazné legislativní normy s přímým účinkem. Z tohoto důvodu se zdvojnásobila vazba EU – podnik.

V uvedených případových studiích jsme mohli vidět obě tyto vazby. Nepřímou cestu prosazování zájmu EU ve formě směrnice 92/84/EHS (spotřební daň), respektive 96/61/ES (IPPC) i přímou cestu, kdy Evropská komise formou nařízení umožnila českým pivovarům užívat označení „České pivo“. Ani jedna z těchto skutečností by se přitom nemohla uskutečnit před rokem 2002 (lépe řečeno 2004). Formulace a prosazování požadavků institucí EU tak v současné době probíhá odlišně od situace před rokem 2002.

Z pohledu procesu zdola nahoru je situace o něco komplikovanější. Na straně iniciátora celého procesu stojí velké množství subjektů (často konkurentů) a neexistuje jasná hierarchická vazba na další stupně politického procesu. Přesto je možné tuto situaci popsat za pomoci následujících dvou schémat. První vypovídá o situaci před rokem 2002. Již při zřejmém pohledu je zřejmé, že jednotlivé pivovary prakticky neměly vazbu na rovinu EU.⁴⁰ Reprezentace jejich zájmu tedy probíhala v rovině státu – u Vlády ČR. Díky relativně malé politické scéně České republiky tak nic nenutilo jednotlivé pivovary formulovat a agregovat svoje zájmy v rámci vzájemné spolupráce.

Pokud se naopak podíváme na schéma č. 6, je zřejmý kvalitativní rozdíl interaktivity celého politického systému. Jednotlivé pivovary, ať už vlastní či cizí zásluhou, získaly celou řadu možných vazeb na rovinu EU. Tyto kanály nicméně kladou vysoké nároky na schopnost pregnantně formulovat své zájmy, které současně musí mít adekvátní legitimitu odvozenou od dostatečného počtu relevantních spojenců. Nová situace si tak vyžádala změnu v přístupu jednotlivých pivovarů k politickým otázkám – pro dosažení cílů bylo nutné jít cestou spolupráce, která umožňuje využít nových kanálů pro sdělení svých zájmů. Několik výborných příkladů je obsaženo i v rámci výše uvedených případových studií. Když se například pivovary dozvěděly o hrozícím nebezpečí zvýšení spotřební daně či nuceném zavádění BAT, byl to pro ně impulz zapojit se do evropských struktur – formulace a agregace zájmů proběhla v rovině ČSPAS či nově založeného ČSMNP⁴¹ a jejich reprezentace probíhala v rámci evropských organizací – S.I.B., potažmo BoE. Ještě názornějším příkladem může být vytvoření Sdružení České pivo, které bylo účelovou spoluprací pro dosažení společného cíle – získání chráněného označení. Je tedy zřejmé, že evropeizační tlak posledních několika let vyvolal změnu také v procesu formulace, agregace a reprezentace zájmů českých pivovarů ve směru zdola nahoru.

4.3 Policy

Analýza dopadů evropeizace českého pivovarnictví v rovině policy je pravděpodobně ze všech tří úhlů pohledu nejproblematičtější. Tato skutečnost úzce souvisí s rozdílností role veřejného a soukromého sektoru. Politiky (ve smyslu policy) jsou v rámci veřejného sektoru něčím obvyklým – jedním z primárních cílů veřejného sektoru je právě definice standardů, navrhování řešení, zaujímání postojů apod. Politiky jsou tedy jedním ze standardních výstupů

činnosti veřejného sektoru. V případě podniků tomu však tak není – výstupem musí být v první řadě produkt – služba či výrobek, který umožní podniku dosáhnout zisku. Vystupování podniku v roli „tvůrce politiky“ je proto možné vnímat spíše jako doplňkový nástroj maximalizace jeho zisku, a to navíc jen u podniků, které jsou dostatečně kapitálově silné na aktivní účast ve veřejných diskurzích.

Pokud se budeme pohybovat pouze v rámci dvou představených případových studií, je možné doložit dva základní případy evropeizace roviny policy ve spojitosti s českými pivovary. Prvním příkladem budiž role českých pivovarů v rámci jednání o spotřební dani. Evropeizační tlak, tedy působení evropských institucí, vyvolalo mobilizaci v řadách českých pivovarů, které pomocí celé řady schůzek a pozičních dokumentů tlačily na vládu, aby si uvědomila význam pivovarnictví pro Českou republiku. Zástupci pivovarů zdůrazňovali nejen významné postavení piva v rámci českého průmyslu, ale také v rámci terciárního sektoru s přesahem za hranice naší republiky. Touto systematickou prací pivovary spoluvytvářely pohled veřejnosti i vlády na otázku konzumace piva ze všech možných úhlů pohledu – primárně pochopitelně daňového, současně však díky nejrozsáhlejší analýzám a studiím také zdravotního, sociálního apod. Za těchto podmínek ministr financí České republiky cítil dostatečný mandát na to, aby jako jediný člen Rady EU vetoval daný návrh se všemi případnými negativními dopady pro Českou republiku. Je tedy neoddiskutovatelné, že tento způsob řešení, tento výsledek politického procesu, byl dosažen ve velké míře díky participaci českého pivovarnictví na formulaci obsahu české politiky.

Dalším konkrétním příkladem může být přímá účast českých pivovarů na vzniku evropské legislativy v podobě získání chráněného zeměpisného označení. České pivovary pod tlakem událostí potřebovaly posílit pozici českého piva na evropském (i světovém) trhu a rozhodly se požádat o registraci názvu České pivo. Zřetele hodné je přitom již samotné Sdružení České pivo, které pod jednu hlavičku integrovalo soukromé podniky, svaz soukromých podniků i poloveřejnou instituci.⁴² Tento krok dokládající legitimitu žádosti o ochranné označení je možné vnímat jako doložení aktivní účasti pivovarů v legislativním procesu s dopadem na širokou veřejnost. Jednotlivé subjekty zapojené do tohoto procesu se staly po dobu administrace žádosti partnerem Evropské komise při rozhodování o tvorbě legislativní normy platné v celé Evropské unii. Role těchto aktérů je o to podstatnější, že proces schvalování žádosti nebyl ze strany Komise zdaleka bezproblémový a vyžádal si celou řadu odborných argumentů a stanovisek (více viz MPOČR 2008). Je tedy možné jednoznačně prokázat význam českých pivovarů v rámci vzniku Nařízení Komise č. 1014/2008, které oficiálně uznalo pojem České pivo jako chráněné zeměpisné označení typického českého produktu s tradičním výrobním postupem. Je přitom opodstatněné se domnívat, že i toto ohodnocení a uznání významu českého piva tuzemské pivovary dále využijí jako nástroje k dalšímu ovlivňování politiky (policy) jak v rámci národní, tak evropské úrovně.⁴³

5. Závěr

První příklad z praxe (spotřební daň) prokázal, že české pivovary jsou schopny hrát klíčovou roli v rámci procesu formulace národních zájmů. Byly to právě české pivovary, které díky svému dlouhodobě silnému postavení v rámci české společnosti mohly vyvinout tlak na českou

politickou reprezentaci, a zabránit tak evropeizačnímu procesu, který měl potenciál dlouhodobě poškodit jejich zájmy. Jinými slovy se dá říci, že se české pivovary podílely na tvorbě celospolečenského názoru na danou problematiku a tím daly předpoklad poměrně razantnímu politickému řešení – český ministr financí se jako jediný reprezentant členského státu postavil proti legislativnímu návrhu a v roli zprostředkující proměnné *vicenásobné možnosti veta* tak zastavil evropeizační tlak na české podniky. Kromě tohoto přímého tlaku na vládu ČR je nutné navíc připomenout také aktivní postavení českých pivovarů v rámci evropských zájmových organizací, které umocnily reprezentaci negativního postoje v rámci evropské diskuse o dané problematice.

Význam zapojení českých pivovarů do evropských struktur je ještě zřetelnější v rámci druhé případové studie – Best Available Techniques. Přijetí Směrnice 96/61/ES pivovarům jednoznačně ukázalo, že bez jejich aktivního zapojení do evropského legislativního procesu může velmi snadno dojít k situaci, kdy bude touto legislativou poškozena jejich konkurenceschopnost na evropském i celosvětovém trhu. Tato léčba šokem přiměla pivovary k uvědomění si závažnosti situace – v posledních letech sílí v rovině EU hlasy, které chtějí (ať již z důvodu zdravotních, environmentálních či jiných) určitým způsobem regulovat průmysl s alkoholickými nápoji. Jestliže se této skupině nepostaví adekvátní a legitimní protistrana s dostatkem odborné a materiální kapacity, může mít výsledný evropeizační tlak zničující účinky na tradiční české pivovarnictví. Ve snaze postavit se tomuto tlaku shora dolů se tak české pivovary zapojily do evropeizačních procesů zdola nahoru – ať již formou založení či přistoupení k evropským zájmovým organizacím, tak formou prosazení tradičních českých postupů do evropské legislativy, jak se tomu stalo v případě chráněného označení „České pivo“.

V rámci uvedených dvou případových studií bylo poukázáno na celou řadu styčných ploch mezi teoretickým konceptem evropeizace a kauzami z oblasti českého pivovarnictví. Z této analýzy vyplynulo, že také evropeizační procesy odehrávající se na pomezí veřejného a soukromého sektoru je možné postihnout standardními nástroji konceptu evropeizace. Jinými slovy, byla prokázána relevantnost soukromého sektoru jako významného determinantu vývoje i výsledku evropeizačního procesu. Zjištěné skutečnosti jsou o to významnější, že pivovarnický průmysl není jako například energetika či telekomunikace odvětvím s častými státními monopoly, a tedy vysokou mírou vlivu veřejného sektoru. Dá se proto konstatovat, že nejen subjekty veřejného, ale i soukromého sektoru jsou významnou a nedílnou součástí úvah o evropeizačních procesech – evropeizační změny se nezastavují u národní vlády, ale dopadají na jednotlivé fyzické a právnické osoby, které logicky usilují o zpětné ovlivnění roviny EU. Tato situace se dá přirovnat k paprsku světla odrážejícího se od plochy zrcadla. Není možné sledovat pouze zdroj světla a překážky paprsku na jeho cestě tam a zpět, je nutné postihnout také onu reflexní vrstvu, která je jedním z klíčových determinantů výsledného směru, síly a podoby odraženého paprsku. Právě soukromý sektor je přítom častou onou reflexní vrstvou, na kterou dopadají rozhodnutí učiněná na úrovni EU a která naopak iniciuje tlaky na změnu jednotlivých politik. Právě proto se ani analýza evropeizačních procesů nesmí zastavit na hranici soukromého sektoru a musí adekvátně postihnout také tento významný aspekt vývoje evropské i domácí politiky.

Současně se však ukázala také jistá omezení aplikace tradičního konceptu evropeizace na soukromý sektor. Podniky například nečekají, až vznikne faktický nesoulad vytvářející adaptační tlak, ale reagují již na samotnou hrozbu vzniku nesouladu. Tato skutečnost je

pochopitelná, neboť soukromé subjekty zpravidla nemají možnost veta, a musejí tak spoléhat na svoji schopnost vyvinout adekvátní tlak zdola nahoru v dostatečném předstihu před vznikem faktického nesouladu. Tento fakt navíc současně narušuje tradiční logiku třífázového postupu, jehož lineární průběh je v případě uvedených případových studií z prostředí soukromého sektoru ovlivněn mnoha zpětnými vazbami směřujícími od roviny českých podniků k rovině EU. S tím souvisí také úmyslné vytváření a posilování zprostředkujících proměnných, které stojí na straně podniků, a tedy brzdí či dokonce blokuje nežádoucí adaptační tlak plynoucí z evropeizačního procesu. Toto negativní postavení zprostředkujících proměnných je dalším odchýlením od tradiční teorie evropeizace, která je standardně klasifikuje buď jako faktory posilující evropeizaci či jako faktory nepůsobící (například viz Börzel a Risse 2003).

V kontextu uvedených specifík analyzovaných případů je vhodné současně poukázat na jejich ne zcela dokonalý soulad s citovanou Radaelliho definicí evropeizace. Ta předpokládá, že jsou daná pravidla nejdříve formulována a konsolidována na úrovni Evropské unie, aby následně byla inkorporována do roviny domácí politiky. Uvedené případy z oblasti soukromého sektoru však dokládají odlišnou posloupnost a logiku evropeizačního procesu, a v tomto smyslu se tak odchylují od všeobecně přijímané Radaelliho definice. Vhodnějším teoretickým nástrojem k jejich uchopení se tak jeví širší pojetí evropeizace odpovídající například definici Hanfa a Soetendorpa,⁴⁴ která umožňuje zachytit reciprocitu a komplexitu vztahu EU – podnik.

Je zřejmé, že soukromý sektor má svoje neoddiskutovatelné místo v rámci výzkumu evropeizačních procesů. Na druhou stranu provedenou aplikací konceptu evropeizace na soukromý sektor vyšla najevo také určitá diskrepance mezi realitou a konceptuálními modely, jejíž další výzkum by mohl přinést velmi zajímavý dialog mezi empirií a teorií evropeizace. Širší zkoumání evropeizace soukromých aktérů by mohlo napomoci odhalit slabá místa konceptu evropeizace, který je primárně utvářen na základě analýz veřejného a poloveřejného sektoru.

Poznámky

1. Například viz Social Science Citation Index.
2. Více o třífázovém postupu například viz Risse et al. 2001.
3. Více o racionálním a sociologickém institucionalismu například viz March a Olsen 1998.
4. Více o minimalistickém a maximalistickém pojetí evropeizace například viz Featherstone 2003.
5. Více o rovinách politiky například viz Fiala a Schubert 2000.
6. „Stupně Plato jsou jednou z jednotek používaných pro měření hustoty roztoku. Definice uvádí, že hustota roztoku měřená ve stupních Plato se rovná hustotě měřené v procentech hmotnosti roztoku sacharózy rozpuštěné ve vodě“ (Evropský hospodářský a sociální výbor 2007).
7. Pokud tuto sazbu přepočteme na jedno pivo (0,5l) o obsahu alkoholu 5 %, činí tato daň 0,05 ECU.
8. Implementace této směrnice fakticky znamenala zvýšení sazby spotřební daně uplatňované v sedmi z tehdejších dvanácti členských států. Sazbu spotřební daně na pivo muselo zvedat Německo, Řecko, Francie a Lucembursko. Sazbu na lihoviny potom Řecko, Španělsko, Itálie a Portugalsko (Komise ES 2004).
9. V rámci tohoto článku není prostor věnovat se jednotlivým formulacím a argumentům této zprávy Evropské komise. Nicméně je nutné poznamenat, že již po zběžném pročetí lze v textu nalézt celou řadu nepřesných formulací, neurčitých závěrů a dokonce vzájemně si odporujících tvrzení. Například tvrzení, že vliv ceny na spotřebu alkoholických nápojů není zdaleka klíčový, a proto relativní zdražení piva oproti vínu nemusí mít žádný dopad na vzájemnou konkurenci těchto dvou výrobků, odporuje o několik stran dále uvedenému tvrzení, že případné uvalení nenulové spotřební daně na

- víno může mít negativní dopad na spotřebu tohoto nápoje (Komise ES 2004: 17, 20). Úsměvná je taktéž formulace: „Producenti piva a vína nepovažují konkurenci mezi různými druhy alkoholických nápojů za významnou. Především podle producentů vína nevytváří nulová daňová sazba pro soutěž s jinými alkoholickými nápoji žádný problém ...“ (Komise ES 2004: 16).
10. Příkladem reálného dopadu rozdílných sazeb nepřímých daní na trh s alkoholickými nápoji může být Švédsko, kam se v roce 2004 pololegální (zneužití systému držby a pohybu po Společenství) či nelegální cestou dovezlo zhruba 164 milionů litrů piva, přičemž pomocí oficiálního státního monopolu na prodej alkoholických nápojů (Systembolaget) se ve stejném období prodalo cca 173 milionů litrů tohoto nápoje (Evropský hospodářský a sociální výbor 2007: 7).
  11. Přesněji řečeno v rámci zasedání Rady EU složené z ministrů financí jednotlivých členských zemí (Ecofin).
  12. Přestože přijetí této směrnice vyžadovalo jednomyslný souhlas, a tedy fakticky žádná blokační koalice nebyla nutná, je vždy v zájmu každého státu, aby nevetoval legislativní návrh sám proti všem.
  13. Naopak v případě Malty, Lucemburska a Španělska je nutnost navyšovat spotřební daň na pivo kompenzována zachováním nulové sazby na víno, jež je pro tyto státy klíčovějším produktem než pivo.
  14. Příkladem konzultace Brewers of Europe u evropských institucí může být například slyšení u Evropského hospodářského a sociálního výboru, před vypracováním oficiálního stanoviska ECOSOC na daný návrh (Evropský hospodářský a sociální výbor 2007). Jako příklad oficiálního negativního postoje Brewers of Europe vůči tomuto návrhu může být uveden dokument „*Position on the European commission proposal on the approximation of the rates of excise duty applied on alcohol and alcoholic beverages (revision of the minimum rates directive – 92/84 EEC)*“ (Brewers of Europe 2006).
  15. Navýšení sazby na lihoviny zůstalo na původních 31 %.
  16. Velmi zajímavou skutečností je, že Finsko po kritice návrhu na jednání Rady EU ze 7. 11. 2006 původně chtělo úpravu sazby daně z piva zcela vypustit, proti tomuto návrhu však bylo zejména Švédsko, které „podle svých slov takto bojuje proti nadměrné spotřebě alkoholu“ (Euroskop.cz 2006b).
  17. Některé články hovoří o takřka divadelním představení, které sehrál český ministr v rámci jednání o návrhu směrnice – na jednání přivezl dva sudy českého piva, které předal svému finskému protějšku jako díky za konstruktivní přístup k problematice, a celá česká delegace se navíc vyzdobila odznáčky „Czech Beer“. Server Aktuálně.cz použil k dokreslení situace citaci nejmenovaného zdroje z Evropské komise: „Český ministr vypadá, že je velmi šťastný, když může jednání blokovat“ (Aktuálně.cz 2006c).
  18. V tomto kontextu je nutné z důvodu objektivitě věnovat několik slov roli Evropské unie, respektive Evropské komise. Na první pohled se může zdát, že z roviny EU přicházely návrhy na změnu spotřební daně jednoznačně zaměřené proti pivu. Je však nutné zdůraznit, že Evropská komise (a posléze finské předsednictví) nedělala nic jiného, než o co ji členské státy samy požádaly. Nejprve se Rada EU jednohlasně usnesla, že je vhodné navýšit sazby spotřební daně o in aci a že neexistuje shoda na zavedení kladné sazby na víno, a pověřila Komisi zpracováním návrhu (Rada EU 2005). Evropská komise tento návrh zpracovala a předložila (Komise ES 2006a). Na dalším jednání se Rada shodla, že tento návrh není možné podpořit a že by bylo vhodné do něj zapracovat automatické řešení pro zohledňování in ace v čase (Rada EU 2006b). Tento návrh byl opět zpracován a předložen jako podklad pro jednání Rady (Rada EU 2006c). Rada nicméně tento návrh opět nepřijala a zadala Komisi zpracovat komplexní studii o zdanění alkoholu v EU (Rada EU 2006d). Je tedy zřejmé, že klíčovou roli v tomto procesu sehrály členské státy v rámci jednání rady Ecofin. Ty byly pravým původcem klíčových rozhodnutí, a determinovaly tak vývoj celého procesu.
  19. Současně byly zájmy českého pivovarnictví pochopitelně reprezentovány také evropskými svazy v rámci tlaku na zástupce jednotlivých členských států i na samotné evropské instituce. Vzhledem k fázi celého procesu se však jako klíčovější ukázala reprezentace zájmu českých pivovarů v rámci vlády České republiky.
  20. Ve shodě s Olsenem (1996) by jedinou alternativou, kdy by teoreticky česká společnost podporovala návrh Evropské komise, mohla být situace, kdy si vinou nějakého zásadního pochybení pokází

pivovarnický průmysl reputaci, a lidé tak budou ochotni akceptovat do té doby nepřijatelné změny statu quo.

21. Více o nutnosti proaktivního přístupu soukromého sektoru k evropským záležitostem například viz Guégen 2008.
22. Jedná se o útvar vzniklý pod *Institute for Prospective Technological Studies (IPTS)*, což je jeden ze sedmi odborných institutů *European Commission's Joint Research Centre (JRC)* (více viz EIPPCB).
23. Tento zákon byl od té doby novelizován zákony č. 521/2002 Sb., č. 437/2004 Sb., č. 695/2004 Sb., č. 444/2005 Sb. a č. 222/2006 Sb.
24. Stejně jako na úrovni Evropské unie, také Parlament ČR vytvořil speciální platformu pro spolupráci všech zainteresovaných orgánů – portál IPPC.CZ, který je zdrojem základních informací a rozcestníkem pro další specializované servery.
25. Pan Fusek tímto narážel na skutečnost, kterou uvedl i v rámci osobního rozhovoru – je veřejným tajemstvím, že největší české pivovary v současné době běžně využívají postup, kdy se pivo nejdříve navaří na vyšší stupňovitost a potom se rozředí vodou na požadovaných dvanáct nebo deset stupňů. Celý tento proces je řízen počítačově a mimo vody je do piva přidáván také oxid uhličitý a další dochucovací prostředky. Tento postup umožňuje na jedné straně zachovat „tradiční způsob“ přípravy onoho polotovaru a dosáhnout relativně podobné chuti tradičního českého piva, na druhou stranu je možné díky vyšší unifikaci výrobku minimalizovat náklady na produkci. Tuto skutečnost konečkonců potvrdil také výkonný ředitel Českého svazu pivovarů a sladoven Ing. Jan Veselý ve svém rozhovoru pro zpravodajství E15 (E15 2009).
26. Přepočteno pro potřeby této studie se jedná o 1,095 mil. hl piva na rok.
27. Situace je pochopitelně poněkud komplikovanější vlivem různých vlastnických vztahů mezi pivovary – např. pod Plzeňským Prazdrojem o toto povolení žádá kromě Prazdroje samotného také pivovar ve Velkých Popovicích či pivovar Radegast. Analýza těchto komplikovaných struktur nicméně není předmětem této práce. Pro další analýzu postačuje klíčové zjištění, že tato legislativa se nevztahuje na menší české pivovary s výstavem pod 1 milion hektolitřů piva za rok.
28. Podmínkou pro vstup do Svazu malých nezávislých pivovarů je výstav piva do 200 000 hl piva za rok (ČSMNP).
29. (1) optimalizovat opakované použití horké vody z chlazení mladiny a regenerovat teplo z vaření mladiny; (2) znovu používat přetokovou vodu z pasterace lahvového piva a (3) dosáhnout spotřebu vody na úrovni 0,35 až 1 m³/hl vyrobeného piva (Komise ES 2006b).
30. Tuto skutečnost lze doložit například získáním integrovaného povolení pro Plzeňský Prazdroj, který současně splňuje podmínky pro získání ochranného označení České pivo, které je založeno na dodržování tradičních postupů výroby českého piva (IPPC, Plzeňský Prazdroj 2008).
31. Na druhou stranu je nutné přiznat, že otázka BAT nebyla jedinou příčinou snahy českých pivovarů o integraci do evropských struktur. Například silný tlak antialkoholní lobby také ukázal, že není možné stát stranou klíčových jednání na evropské úrovni, a přispěl k urychlení celého procesu.
32. Tato organizace působí přímo v Bruselu od roku 1958 je jednou z vůbec nejstarších organizací obdobného charakteru. Kromě svazů z jednotlivých členských států EU zaštiťuje také pivovarníky z Norska, Švýcarska a Turecka a sama organizace *Brewers of Europe* je členem světové organizace *The Worldwide Brewing Alliance*.
33. K této záležitosti Ing. Fusek na osobním rozhovoru poznamenal, že výsledný popis výrobního procesu je velmi volný a umožňuje získat toto označení i pro piva méně kvalitní a tradiční. Příčinou je pozdní doba, ve které se daná pravidla formulovala – v okamžiku, kdy již byla většina nejsilnějších českých pivovarů v zahraničním vlastnictví, existoval silný tlak na to, aby i nově vybavené provozovny splňovaly tato kritéria.
34. Definování území není možné provést pomocí území určitého státu, ale je nutné definovat jej pomocí přirozených hranic – řek, pohoří apod. Zajímavostí je, že při prvním pokusu vymezit hranice České republiky pomocí těchto přírodních útvarů se do daného území nevešel Rodinný pivovar Chodovar z Chodovy Plané a ústecký Zlatopramen. Tato nepřesnost byla nicméně opravena a ve

- finálním návrhu již spadaly do vymezeného území všechny pivovary České republiky (www.nasevropa.cz 2005b).
35. Jedním z mnoha argumentů uvedených v žádosti je zmínění výzkumu České centrály cestovního ruchu na téma „vnímání České republiky a motivace turistů při výběru destinace“. Výsledky této studie výborně dokreslují výsadní postavení piva popisované v rámci předchozí případové studie – z 1 800 turistů z Německa, Rakouska, Polska, Itálie, Nizozemska, USA, Japonska, skandinávských zemí, Ruska a arabských zemí odpovědělo 47 % respondentů, že mají Českou republiku spojenou s Prahou, a 45 % se při položení otázky „Když slyším název Česká republika, okamžitě mě napadne...“ vybavilo pivo (Komise ES 2008b).
  36. Půlroční doba na odvolání sice uplynula již 23. 7. 2008, nicméně z důvodu přeložení nařízení do 23 úředních jazyků (navíc během prázdnin) se celá procedura o cca tři měsíce zpozdila (MPOČR 2008).
  37. Například již naznačená antialkoholní lobby bojující za legislativní omezení prodeje, respektive spotřeby alkoholických nápojů.
  38. „Národním svazem“ jsou ve schématu myšleny jakékoli subjekty, do kterých mohou jednotlivé pivovary vstoupit (mimo svazy pivovarů) a které mohou vystupovat v roli určitých *formálních institucí* – tedy jako zdroj materiálních či odborných kapacit pro dosahování cílů podniku (např. Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR). Prošednutí tohoto pole je zvoleno proto, aby zdůraznilo, že obdobné asociace často vznikaly právě kolem roku 2001 až 2004, a ne všechny tak existovaly již před rokem 2002. Evropská sdružení těchto národních svazů jsou potom ve schématu označena jako „další evropské organizace“ (např. UAPME – European Association of Craft, Small and Medium-Sized Enterprises). Do kategorie „národní autorita“ patří všechny veřejné instituce, které jsou zapojeny do vytváření politického řádu ve smyslu polity – mohou to být například kraje, obce, soudy, ale i organizace jako CzechInvest, Czechtrade, Czechtourism a další příspěvkové organizace státu, ministerstev atd. Jedná se tedy o velkou množinu aktérů, kteří stejně jako národní svazy mohou být pro jednotlivé podniky určitou *zprostředkující proměnnou*.
  39. Udílení integrovaného povolení je pochopitelně v kompetenci národních orgánů, a na nich tedy v konečném důsledku závisí, zda bude daný provoz schválen. Otázkou však zůstává, jak velký zásah do výrobních procesů by stál státu za to, aby jeho neimplementací (a tedy snahou ochránit národní podniky) čelil důsledkům ze strany EU.
  40. Výjimku tvořila možnost najmout si profesionální lobbingovou společnost či využít kontaktů mateřské společnosti – tuto možnost však neměly zdaleka všechny české pivovary, a proto je tato vazba tečkovaná.
  41. Naznačená vazba mezi těmito organizacemi v rámci uvedeného schématu znázorňuje skutečnost, že členové ČSMNP, tedy jednotlivé malé pivovary, jsou současně členy ČSPAS. ČSMNP lze tak v určitém slova smyslu vnímat jako podmnožinu ČSPAS.
  42. Výzkumný ústav pivovarský a sladařský, a. s., je z jedné třetiny vlastněn Ministerstvem zemědělství (prostřednictvím akciové společnosti Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond).
  43. Mimo tyto příklady pocházející ze dvou uvedených případových studií se lze v praxi setkat i s dalšími příklady evropeizace policy v kontextu českého pivovarnictví. Velmi zajímavým příkladem může být například dobrovolná činnost nazvaná *Iniciativa zodpovědných pivovarů*. Jak název napovídá, chtějí české pivovary touto činností dát najevo svoji odpovědnost vůči aktuálním sociálním otázkám (více viz *Iniciativa zodpovědných pivovarů*). Smysl této aktivity je zřejmý – pokud by pivovary nepřistoupily k určité formě samoregulace, hrozilo by nebezpečí ošetření dané problematiky legislativní formou, a to jak z roviny státu, tak především z roviny Evropské unie, v rámci jejíchž institucí existuje v posledních letech velmi bouřlivá diskuse na téma omezování spotřeby alkoholu. Pivovary se tak v podstatě stávají „dobrovolnými“ tvůrci politiky. Nikoli formou zákonů či nařízení, ale formou kodexů, stanov a principů vytvářejí pravidla, standardy a instrumenty na řešení konkrétních problémů.
  44. Evropeizace je „...proces, ve kterém se Evropa, obzvláště Evropská unie stává stále podstatnějším a významnějším součástí politického prostředí aktérů na úrovni jednotlivých členských států“ (Hanf a Soetendorp 1998: 1).

Použitá literatura

Primární zdroje

Osobní rozhovory

Rozhovor s Ing. Františkem Krakešem, bývalým generálním ředitelem a předsedou představenstva společnosti STAROBRNO, a. s., a bývalým předsedou Českého svazu pivovarů a sladoven ČR, 10. 3. 2009, Brno.

Rozhovor s Ing. Jiřím Fuskem, generálním ředitelem a předsedou představenstva společnosti Pivovar Černá Hora, a. s., a prezidentem Českého svazu malých nezávislých pivovarů ČR, 14. 4. 2009, Černá Hora.

Oficiální dokumenty

Brewers of Europe. 2006. *Position on the European commission proposal on the approximation of the rates of excise duty applied on alcohol and alcoholic beverages (revision of the minimum rates directive – 92/84 EEC)*. (<http://www.brewersofeurope.org/docs/publications/Brewers%20Position%20Min%20Rates.pdf>).

Evropský hospodářský a sociální výbor. 2006. *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru ke zprávě Komise Radě, Evropskému parlamentu a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o sazbách spotřební daně uplatňovaných na alkohol a alkoholické nápoje (předložené podle článku 8 směrnice Rady 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů)*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:069:0010:0015:CS:PDF>).

Evropský hospodářský a sociální výbor. 2007. *Stanovisko specializované sekce Hospodářská a měnová unie, hospodářská a sociální soudržnost k návrhu směrnice Rady, kterou se mění směrnice 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:175:0001:0007:CS:PDF>).

Komise ES. 1987. *Proposal for a Council Directive amending Directive 92/12/EEC on the general arrangements for products subject to excise duty and on the holding, movement and monitoring of such products*. (<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=132522:cs&lang=cs&list=132522:cs,&pos=1&page=1&nb=1&pgs=10&hwords=>).

Komise ES. 1988. *High level group on fraud in the tobacco and alcohol sectors report to directors general for customs and indirect taxation*. (http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/excise_duties/circulation_control/studies_reports/Tobacco_and_alcohol_fraud_report_en.pdf).

Komise ES. 1989. *Amended proposal for a council directive on the approximation of the rates of excise duty on alcoholic beverages and on the alcohol contained in other products*. (<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=163447:cs&lang=cs&list=163447:cs,&pos=1&page=1&nb=1&pgs=10&hwords=>).

Komise ES. 2004. *Zpráva Komise Radě, Evropskému parlamentu a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru o sazbách spotřební daně uplatňovaných na alkohol a alkoholické nápoje*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2004:0223:FIN:CS:PDF>).

Komise ES. 2005. *Integrovaná prevence a regulace znečištění. Návrh referenčního dokumentu o nejlepších dostupných technikách v průmyslu potravin, nápojů a mléka. Konečný návrh, červen 2005*. (<http://www.vupp.cz/czvupp/departments/odd350/>).

Komise ES. 2006a. *Návrh Směrnice Rady, kterou se mění směrnice 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0486:FIN:CS:PDF>).

Komise ES. 2006b. *Integrated Pollution Prevention and Control Reference Document on Best Available Techniques in the Food, Drink and Milk Industries*. (ftp://ftp.jrc.es/pub/eippcb/doc/fdm_bref_0806.pdf).

Komise ES. 2008a. *Reports on the structure and rates of excise duty applied on cigarettes and other manufactured tobacco products*. (http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/tobacco_products/studies_reports/index_en.htm).

Komise ES. 2008b. *Zveřejnění žádosti o zápis podle čl. 6 odst. 2 nařízení Rady (ES) č. 510/2006 o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:016:0014:0022:CS:PDF>).

- Komise ES. 2008c. *NAŘÍZENÍ KOMISE (ES) č. 1014/2008 ze dne 16. října 2008 o zápisu určitých názvů do Rejstříku chráněných označení původu a chráněných zeměpisných označení (České pivo (CHZO), Cebeiro (CHOP))*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:276:0027:0028:CS:PDF>).
- MPOČR – Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2006. *EK chce zvýšit spotřební daň z piva o 31 procent*. (<http://www.mpo.cz/dokument23547.html>).
- MPOČR – Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky. 2008. *Národní chráněné zeměpisné označení „České pivo“*. (<http://www.mpo.cz/dokument48236.html>).
- MFČR – Ministerstvo financí České republiky. 2006. *Ministr financí zásadně nesouhlasí se zvýšením spotřební daně z piva*. (http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/tiskove_zpravy_28000.html?year=2006).
- Parlament ČR. 2002a. *Zákon č. 76/2002 Sb., o integrované prevenci a omezení znečištění, o integrovaném registru znečišťování a o změně některých zákonů (zákon o integrované prevenci)*. (http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=76%2F2002&number2=&name=&text=).
- Parlament ČR. 2003. *Zákon č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních*. (http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=353%2F2003&number2=&name=&text=).
- Plzeňský Prazdroj. 2008. *Gambrinus chce označení České pivo*. (<http://www.prazdroj.cz/cz/pro-medial/aktualne/567>).
- Rada ES. 1992a. *Směrnice Rady 92/12/EHS ze dne 25. února 1992 o obecné úpravě, držení, pohybu a sledování výrobků podléhajících spotřební dani*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:09:01:31992L0012:CS:PDF>).
- Rada ES. 1992b. *Směrnice Rady 92/83/EHS ze dne 19. října 1992 o harmonizaci struktury spotřebních daní z alkoholu a alkoholických nápojů*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:09:01:31992L0083:CS:PDF>).
- Rada ES. 1992c. *Směrnice Rady 92/84/EHS ze dne 19. října o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:09:01:31992L0083:CS:PDF>).
- Rada EU. 1996. *Směrnice Rady 96/61/ES ze dne 24. září 1996 o integrované prevenci a omezení znečištění*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:15:03:31996L0061:CS:PDF>).
- Rada EU. 2005. *PRESS RELEASE 2651st Council meeting Economic and Financial Affairs Luxembourg, 12 April 2005*. (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/84574.pdf).
- Rada EU. 2006a. *Návrh směrnice rady, kterou se mění směrnice 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů – Obecný přístup*. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/06/st14/st14132.cs06.pdf>).
- Rada EU. 2006b. *PRESS RELEASE 2759th Council Meeting Economic and Financial Affairs Brussels, 7 November 2006*. (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ecofin/91540.pdf).
- Rada EU. 2006c. *Návrh Směrnice Rady, kterou se mění směrnice 92/84/EHS o sblížení sazeb spotřební daně z alkoholu a alkoholických nápojů*. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/06/st15/st15383-re01.cs06.pdf>).
- Rada EU. 2006d. *PRESS RELEASE 2766th Council Meeting Economic and Financial Affairs Brussels, 28 November 2006*. (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=PRES/06/332&format=PDF&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>).
- Rada EU. 2006e. *Nářízení Rady (ES) 510/2006 ze dne 20. března 2006 o ochraně zeměpisných označení a označení země původu zemědělských produktů a potravin*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:093:0012:0025:CS:PDF>).
- Sdružení přátel piva. 2003. *Malé pivovary v Evropě se sdružují*. (<http://www.pratelepiva.cz/svet-piva/male-pivovary-se-sdruzuji>).
- The Barth-Haas Group. 2006. *World beer production*. (<http://www.barthhaasgroup.com/cmsdk/content/bhg/news/report2/keydata.pdf>).
- The Wine Institute. 2006. *World wine production by country*. (<http://www.wineinstitute.org/files/World-WineProductionbyCountry.pdf>).

Články z tisku

- Aktuálně.cz. 2006a. *Finové chtějí v EU zvýšit minimální spotřební daně z lihovin.* (<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/clanek.phtml?id=194998>).
- Aktuálně.cz. 2006b. *Plzeňské podraží. I bez zvýšení daní EU.* (<http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/evropske-penize/clanek.phtml?id=261839>).
- Aktuálně.cz. 2006c. *Česko v EU zatrhlo zvýšení daně na pivo.* (<http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=296548>).
- ČRo 1 – Radiožurnál. 2006. *Vyšší spotřební daň piva.* (http://ec.europa.eu/commission_barroso/spidla/articles/2006/int_060908_cs.pdf).
- ČRo 7 – Radio Praha. 2005. *České pivo hledá oporu v Bruselu.* (<http://www.radio.cz/cz/clanek/62789?anketa=1>).
- ČRo 7 – Radio Praha. 2008. *Veselý: Brewers of Europe pomáhá Česku v prosazování norem o pivo.* (<http://www.radio.cz/cz/zpravy/109704>).
- ČTK – Česká tisková kancelář. 2006. *Zvýšení spotřební daně by prý mohlo pivo zdražit až o korunu.* (<http://www.foodnet.cz/polozka/?jmeno=Zv%C3%BD%C5%A1en%C3%AD+spot%C5%99ebn%C3%AD+dan%C4%9B+by+pr%C3%BD+mohlo+pivo+zdra%C5%BEit+a%C5%BE+o+korunu&id=10572>).
- E15. 2009. *České pivo se při výrobě může ředit vodou.* (<http://www.e15.cz/aktuality/ceske-pivo-se-pri-vyrobe-muze-redit-vodou>-84998/).
- EurActive.cz. 2006a. *Nárůst spotřební daně na pivo by podle EU mohl být nižší.* (<http://www.euroskop.cz/38/6321/clanek/narust-spotrebn-dane-na-pivo-by-podle-eu-mohl-byt-nizsi/>).
- EurActive.cz. 2006b. *Česká republika na včerejším jednání Rady ministrůablokovala daň z piva.* (<http://www.euractiv.cz/obchod-a-export/clanek/esk-republika-na-verejm-jednn-rady-ministr-zablokovala-da-z->).
- Euroskop.cz. 2006a. *Brusel žádá po ČR vyšší spotřební daň z piva.* (<http://www.euroskop.cz/38/5785/clanek/brusel-zada-po-cr-vyssi-spotrebn-dan-z-piva/>).
- Euroskop.cz. 2006b. *Nárůst spotřební daně na pivo by podle EU mohl být nižší.* (<http://www.euroskop.cz/38/6321/clanek/narust-spotrebn-dane-na-pivo-by-podle-eu-mohl-byt-nizsi/>).
- Novinky.cz. 2006. *Němci zřejmě nepodrží ČR v boji proti vyšší pивní dani.* (http://ekonomika.idnes.cz/brusel-chysta-zdrizeni-piva-dla-/ekonomika.asp?c=A060515_210622_ekonomika_dp).
- iDNES. 2006. *Brusel chce po Česku, aby zvýšilo daň z piva.* (http://ekonomika.idnes.cz/brusel-chce-po-cesku-aby-zvysilo-dan-z-piva-fju-/ekonomika.asp?c=A060908_132232_ekonomika_maf).
- www.naseevropa.cz. 2005a. *Češi lobují v EU za „svoje“ pivo.* (http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/97e3955c4199ea94c1256eaf0056116c/5bb95f246bffcabec1256fa500316e7d?OpenDocument).
- www.naseevropa.cz. 2005b. *Pivovarníci se obávají nové směrnice EU o spotřebě energie.* (http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/97e3955c4199ea94c1256eaf0056116c/b3d0a988d6678883c1256fa5003121df?OpenDocument).

Sekundární literatura

- Börzel, Tanja a Risse, Thomas. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ In: *The Politics of Europeanization*. Eds. Kevin Featherstone a Claudio Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 57–80.
- Börzel, Tanja. 2003. *Shaping and Taking EU Policies: Member State Responses to Europeanization*. Queen's Papers on Europeanisation No. 2 (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38412,en.pdf>).
- Cowles, Maria Green a Risse, Thomas. 2001. „Transforming Europe: Conclusions.“ In: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Eds. In: Maria Green Cowles, James Caporaso a Thomas Risse. Ithaca, NY: Cornell University Press, 217–237.

- Featherstone, Kevin. 2003. „In the Name of ‚Europe‘.“ In: *The Politics of Europeanization*. Eds. Kevin Featherstone a Claudio Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 3–26.
- Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. 2003. *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Fiala, Petr a Schubert, Klaus. 2000. *Moderní analýza politiky – uvedení do teorie a metod policy analysis*. Brno: BARRISTER & PRINCIPAL.
- Guégen, Daniel. 2008. *Evropský lobbying*. Brno: BMS creative.
- Hanf, Kenneth a Soetendorp, Ben. 1998. *Adapting to European Integration: Small States and the European Union*. London: Longman.
- Howel, Kerry. 2002. *Up-loading, Downloading and European Integration: Assessing the Europeanization of UK Financial Services Regulation*. Queen’s Papers on Europeanisation No. 11 (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Filetoupload,38414,en.pdf>).
- Hlavatý, Josef a Veselý, Jan. 2007. *Čeští pivovarníci rok po vstupu do významné evropské pivovarské instituce*. (<http://www.foodnet.cz/polozka/?jmeno=%C4%8C%C5%A1t%C3%AD+pivovarn%C3%ADci+rok+po+vstupu+do+v%C3%BDznamn%C3%A9+evropsk%C3%A9+pivovarsk%C3%A9+institute&id=11918>).
- Kassim, Hussein. 2005. „The Europeanization of Interest Groups and Political Parties.“ In: *The Member States of the European Union*. Eds. Simon Bulmer a Christian Lequesne. Oxford: Oxford, 285–317.
- Olsen, Johan. 1996. „Europeanization and Nation-State Dynamics.“ In: *The Future of the Nation-State*. Eds. Sverker Gustavsson a Leif Lewin. London: Routledge, 245–285.
- Radaelli, Claudio. 2000. *Whither Europeanization? Concept stretching and substantive change*. (<http://eiop.or.at/eiop/texte/2000-008.htm>).
- Radaelli, Claudio. 2004. „Europeanization: Solution or problem?“ In: *European Integration online Papers* 8, No. 16 (<http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-016.htm>).
- Risse, Thomas; Cowles, Maria Green a Caporaso, James. 2001. „Europeanization and Domestic Change: Introduction.“ In: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Eds. Maria Green Cowles, James Caporaso a Thomas Risse. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1–20.
- Schmidt, Vivien. 1999. „National patterns of governance under siege: the impact of European integration.“ In: *The Transformation of Governance in the European Union*. Eds. Beate Kohler-Koch a Rainer Eising. London: Routledge, 155–173.
- Wallace, Helen. 2005. „Exercising Power and Influence in the European Union: The Roles of Member States.“ In: *The Member States of the European Union*. Eds. Simon Bulmer a Christian Lequesne. Oxford: Oxford University Press, 25–44.

Webové stránky

- BoE – Brewers of Europe (<http://www.brewersofeurope.org/>).
- CEBRE – Česká podnikatelská reprezentace při EU (<http://www.cebre.cz/>).
- ČSMNP – Český svaz malých nezávislých pivovarů (<http://www.csmnp.cz>).
- ČSPAS – Český svaz pivovarů a sladoven (www.cspas.cz).
- EIPPCB – The European Integrated Pollution Prevention and Control Bureau (<http://eippcb.jrc.es/index.html>).
- EUR-Lex – Přístup k právu Evropské unie (<http://eur-lex.europa.eu/cs/index.htm>).
- Hynek Fajmon – poslanec Evropského parlamentu za ODS (<http://fajmon.eu>).
- Iniciativa zodpovědných pivovarů (<http://www.iniciativapivovaru.cz/>).
- IPPC.CZ – Integrovaná prevence a omezování znečištění (<http://www.ippc.cz>).
- PreLex – Sledování rozhodovacího procesu mezi orgány (<http://ec.europa.eu/prelex/apcnet.cfm?CL=cs>).
- S.I.B. – Association of small and independent breweries in Europe (<http://www.sib-association.com/>).
- SSCI – Social Science Citation Index (<http://apps.isiknowledge.com/>).